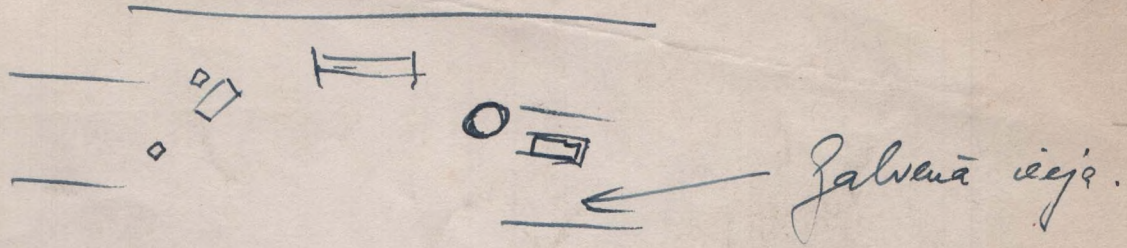

Skatīte.

Valdemārs Kārklīņš

J A U N A S A S I N I S

Komedija 5 ainās

Latviešu teātra krātuve, Rīga

Latviešu teātra krātuve, Rīga

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEĀTRA KRĀTUVE

Bostonā.

Latviešu teātra krātuve, Rīga

Valdemārs Kārklis

S I K I S A S A K U A L

Kārklis J. Valdemārs

Šo lugu aizliegts izrādīt bez autora
iepriekšējas rakstveida atļaujas.

Pasportā:

Fodors Veids, vārdniece
Lions Veids, aburā, vīns aļava
Ragns Zēls, aburā

Arātsiā Lūka /
L i l i j a i   S t e n g e l e i

veltīta

Vīstas: Rāgnis Veids dārvoklīnā RĪG.

Leļis: Ragns pērnā.

50 inskriptāru DV LTK ziedojis Dr. A. Stranmanis,
Rūjona, 1968. g.

Personas:

Teodors Velde, režisors

Ilona Velde, aktrise, viņa sieva

Ragna Zāle, aktrise

Austris Lukstiņš, students

Vieta: Režisora Veldes dzīvoklis Rīgā.

Laiks: Nesena pagātne.

Rekviziti:

Telefons (gaisū)!
Kafijas ar gamm. piedevu
Lugas + zīmulis
Tasīti

Lugas manuskripts

Pasts - vēstules + avīzes.

Rozes - mānstrīgas.

Raksti - Lūstīga anon. vēstule.

Papīra nazis.

P i r m ā a i n a

(Gaumīgi iekārtota istaba. Pie sienām mākslinieku uzņēmumi.
Galdiņš ar tālruni. Rīts.)

Teodors Velde (kulisēs pa labi, virtuvē): Ilona - piedod, mīļā - cik karošu kafijas jāliek uz kannu?

Ilona Velde (Kulisēs pa kreisi, guļamistabā): Četras.

Teodors: Tējkarotes vai ēdamkarotes?

Ilona: Ēdamkarotes.

Teodors: Tūliņ, vai kad uzvārās?

Ilona: Protams, kad uzvārās. Ak, es labāk iešu pati.

Teodors (uznāk skatuvē): Nē, nē, necelies. Tev nav jāsteidzas.

Ilona: Esmu jau piecēlusies.

Teodors: Lūdzu, atļauj man. Viss būs labākajā kārtībā. Kafiju jau piebēru. Un ūdens tūliņ vārīsies.

Ilona (uznāk skatuvē): Protams, viss labākajā kārtībā. ^{mamoniņš} Vai tu skaidri zini, ka tā, ko piebēri, bija kafija?

Teodors: Ilona, nu kādēļ tu -- tev tas nebij jādara. Vai tu domā, ka neprotu pat kafiju uzvārīt?

Ilona: Kā nu no. Proti. Man tikai gribas zināt, ko tu vainosi, ja tev tā negaržos.

Teodors: Annai taču bij jūdod atvaļinājums. Vai mēs tiešām esam tik izlutināti, ka ne pāris nedēļu nevaram iztikt bez kalpones?

Ilona: Tu teici, mēs?

Teodors: Nu jā, es, es. Bet tu maldies. Es varu gan.

Ilona: Diezin, kā būtu, ja nebūtu manis.

Teodors: Nemaz neraizējies. Arī bez tevis -- (apraujas)

Ilona: Tā?

Teodors: Tas ir, es domāju... es nedomāju --

Ilona: Paklausies. Kā tev liekas, kurš bez kura mēs labāk varētu iztikt, Teodor?

Teodors: Sliktāk, tu gribēji teikt? Nu, zināms, es vairs neesmu tik jauns kā kādreiz. Bet...

Ilona: Bet daudz jaunāks nekā man liekas, vai ne?

Teodors: Nu, vismaz kafiju vēl varu uzvārīt. To es tev gribu pierādīt... Vai neredzēji jaunās luga's manuskripta? Man prātā, ka atstāju uz rakstāmgalda, bet nevaru vairs atrast.

Ilona: Tas ir šeit. Es to vakar lasīju.

Teodors: Ā. (Brītiņu klusums. Teodors Velde šķirsta manuskriptu, ieklepojas, it kā gribētu ko teikt, bet nekā nesaka.)

Ilona: Jā - lai gan tu man to netiki devis.

Teodors: Bet, Ilona - es nezināju, ka tu - -

Ilona: Liekas, atnesa pastu. (Iziet priekšnamā un ienes pastu. Svēlp katliņš. Teodors iziet virtuvē un pēc brītiņa atgriežas ar paplāti.)

Teodors (pasniedzams kafiju): Lūdzu, Veldes kundze. Cik karotīšu cukura? Vienu, divas?

Ilona (šķirodama pastu divās kaudzītēs): Nevienas.

Teodors: Krūjumu?

Ilona: Paldies, nē. Te ir tavs pasts.

Teodors: Tikai laikraksti. Tev vesela kaudze vēstuļu, kā vienmēr.

Ilona: Es taču atbildu.

Teodors: Visus, kas raksta svešiem cilvēkiem, kaut arī tik slaveniem kā tev, vajadzētu sodīt par zādzību. Laika zādzība taču ar ir zādzība.

Ilona: Tad jau tu vari priecāties, ka tevi neviens vairs neapzog. Tas ir - es gribēju teikt, neviena. Vai varbūt tomēr?

Teodors: Hm... Tad tu - izlasīji lugu? Visu?

Ilona: Jā.

Teodors: Nu, ko tu saki?

Ilona: Man patīk.

Teodors: Tiešām? Man tā liekas diezgan bāla. Brīnos, ka direkcija pieņēmusi. Se-

sodītais lugu trūkums! Mūsu autori nekā cita vairs neprot rakstīt kā jauniešas atnīpas. It kā būtu krituši otrā bērnībā.

Ilona: Luga nemaz nav tik vāja. Un Dailas loma ir tieši kā man rakstīta.

Teodors: Tev? Tu nerunā nopietni.

Ilona: Jā, zināms. Esmu jau izdomājusi, kā to tēlošu.

Teodors: Tu taču negribi teikt, ka tu --

Ilona: Skaidrs, ka gribu. Lūdzu, ielej man vēl otru. Ja iespējams, bez biežumiem. Paldies. Kādēļ ne? Tā varētu būt viena no manām skaistākajām lomām.

Teodors (neveikli): Paklausies, Ilona. Vai tev neliekas, ka man kā režisoram arī būtu kas sakāms?

Ilona: Protams. Kā citādi? Kas tev būtu sakāms?

Teodors (laikrakstā skatīdamies): Tikai tas, ka šī loma... hm... tev gluži nepiemērota... Paklausies, ko raksta "Aizkulišu Vēstnesis". Virsraksts: "Pilsētas teātrim vajadzīgas jaunas asinis". Iedomājies, kas par atklājumu! "Katram, kas vērojis mūsu teātru dzīvi... hm, hm!... jau kopš vairāk gadiem... ahā, te sūkas... Novienam nav noslēpums, ka mūžīgā mīlētāja Ilona Velde pārdzīvojis ziedu gadus un viņai būtu laiks pāriet pie raksturlomām -- it sevišķi vēl tādēļ, ka teātrim netrūkst jaunu, apdāvinātu aktrišu --"

Ilona: Kāda nekaunība! Svied to muļķīgo tenku lapu projām!

Teodors: Tu taču neuztrauksies ^{muļķīgu} ~~muļķīgu~~ tenku dēļ? Paklausies, vismaz joka dēļ... Tāpat arī režisors Teodors Velde... neglābjami iogrīmis rutinā... ko, kas? kas?... viņa pēdējie uzvedumi spīd ar pilnīgu izdomas trūkumu... dzīvo no savas slavas atliekām... Ko? Kas to saka? Tāda nekaunība! Šie meļi būtu jā-soda!... Riebīgā tenku lapa! (Saburza laikrakstu un aizsveļ to kaktā; brīdi staigā pa istabu.)

Ilona: Apmierinies, Teodor. Tu taču neuztrauksies -- muļķīgu tenku dēļ? Labāk saki, kāpēc tu man negribi dot Dailas lomu?

Teodors: Ilona, runāsim nopietni. Tu esi mūsu teātra ievērojamākā aktrise un liela māksliniece. Nevienš to neprot tik labi novērtēt kā es -- kaut arī esmu tavs vīrs. Visus šos gadus, kamēr kopā strādājam, esmu tev dovis labākās, pateicīgākās lomas. Ja tu esi tā, kas tu tagad esi, tad arī man tur savs nopelns. Vai tā nav?

Ilona: Es nekā neesmu aizmirsusi.

Teodors: Nu, lūk. Bet es jūtos par tevi arī atbildīgs. Ja dotu tev šo lomu, es tev izdarītu lielu pakalpojumu.

Ilona: Interesanti. Vai drīkstu zināt, kādēļ tā?

Teodors: Tā ir jauna autera luga.

Ilona: Nu, un? Kas par to? Visi autori reiz bijuši jauni.

Teodors: Kritikas būs sliktas.

Ilona: Kā tu to zini?

Teodors: Es taču pazīstu mūsu kritikus. Nav nekā vieglāka, kā uzminēt, ko tie rakstīs. Viņi līdzinās velosipēdistiem. Pret tiem, kas augšā, viņi met kūkumu, bet tos, kas apakšā, min kājām! Citādi viņi netiek uz priekšu. Slavenību priekšā rāpojot, viņiem sakrajas žults; to viņi izgāž uz jaunajiem. Tas ir gluži dabiski.

Ilona: Mani viņi nedrīkstēs aiztik^{he}t.

Teodors: Ne jau tieši. Viņi to darīs netieši. Rakstīs, ka tev nepiemērota loma, un tā tālāk. Un ļaunākais, viņiem būs taisnība,

Ilona: Kāpēc tu domā, ka loma man nepiemērota? Man tā patīk. Tā ir skaista loma.

Teodors: Vai tev neliekas, ka daudz vietu būtu jāgroza?

Ilona: Piemēram?

Teodors: Piemēram, trešajā cēlienā, kur mīlētājs paceļ Dailu rokās un nones no skatuves. Kā tas izskatītos, ja Uldis Kapeps tevi paceltu un nestu - ja viņš to vispārīgi varētu?

Ilona: Lūdmu, Teodor! Nekļūsti rupjš. Uldis man var aplikt roku un novest mani no skatuves.

Teodors: NĒ, Ilona. Tas nebūtu tas pats. Viņš Dailai licis tik daudz ciest, viņš nožēlo, grib visu izpirkt - vai tu nesaproti? Tam ir simboliska nozīme. Tai vietā publikai jāraud tā, ka asaras no balkoniem līst parketā... Un vispārīgi --

Ilona: Vispārīgi, tu gribi teikt, nevis loma man nepiemērota, bet es esmu nepiemērota lomai? Vai tā nav?

Teodors: Ilona --

Ilona: Tu gribi teikt, ka esmu --? Saki droši, nebaidies. Saki vien šo skaisto vārdu.

Teodors: Ilona, es varu teikt tikai to, ka runāju tavā labā.

Ilona: Tiešām? Manā labā! Visus šos gadus esmu tēlojusi mīlētājas, varones, gan klasiskās, gan modernās lugās. Nu ir jauna luga ar skaistu lomu - un tā būs citai. Vai tu nezini, ko publika teiks? Vai tu tiešām esi tik naīvs, vai izliecies? Visa Rīga runās, ka loma man nav dota tāpēc, ka esmu par vecu. Kā

bija tas skaistais teikums aizkulišu lapā? Ka mani ziedu gadi garām, un man jāpārlet pie raksturlomām! Pie labsirdīgo māmiņu un jauno vecoņu lomām! Vai tā nav? Un tu saki, tas esot manā labā!

Teodors: Neuztraucies. Es tevi lūdzu, Ilona. Nekā tamlīdzīga neesmu teicis. Saku tikai, ka šī loma - ka tev būtu izdevīgāk no tās atteikties. Esi taču prātīga. Ko nozīmē viena loma? Būs diezgan citu.

(Brīdi klusums.)

Ilona: Tā. Ak tā. Un ja nu es būtu prātīga, kā tu saki. Ja es atteiktos, kam tad tu to dotu? Ilgai Kalvei, vai ne? Manai māļajai draudzenei Ilgai. Kas katrā dzimšanas dienā mani apsveic ar ziedu pušķi un neaizmirst atgādināt, cik man gadu. Pēdējo reiz viņa man jau bija atnesusi krizantēmas. Kā viņa skaita katru grumbu manā pierē. Ilga Kalve, ha hā! Viņa taču veselus piecus gadus jaunāka par mani - kaut arī nav aktrise un nekad nebūs. Ilga Kalve - mana pēctete, hahaha!

Teodors: Es nedomāju šo lomu dot Ilgai.

Ilona: Tā? Kūpēc ne?

Teodors: Pirmkārt, tas daudz nekā negrozītu. Un tev taisnība, tas nebūtu gluži taktiski pret tevi. Otrkārt - ir tomēr tiesa, mums jālaiž pie vārda jaunie. Un šī luga tam kā radīta. Dailas lomu gribu dot kādai jaunai, vēl nepazīstamai aktrisei.

Ilona: Tā? Un kurā tā būtu?

Teodors: Ragna Zāle.

Ilona: Tā liepājniece?

Teodors: Jā, viena no jaunajām, kas pārnāca pie mums no Liepājas.

Ilona: Es viņu... tikpat kā nepazīstu.

Teodors: Viņai vēl nav bijis nevienas lielākas lomas. Bet viņa ir apdāvināta. Man liekas, stingrā režijā viņa varētu - -

Ilona (domīgi): Tā... Tu domā? (Vēl svārstīga, bet drusku nomierinājusies, atplēš un lasa kādu vēstuli.)

Teodors (satraukts, slēpdams prieku par izdošanos): Tas man šķiet vislabākais at-
risinājums. Lai jaunie izmēģina spēkus. Nevar vēl zināt, kā ar šo lugu veik-
sies. Ja neies - nebūs liela nelaime. Bet ja panākumi būs - varēsim to likt
vasaras repertuārā. Tu zini, cik grūti dabūt aktiozus vasaras sezonai. Jau-
nie būs laimīgi un pateicīgi. Un galu galā - mums taču kaut kas jādara viņu
labā. Laiku pa laiku teātris jāatsvaidzina jaunām asinīm, citādi - tu pati
redzi, ko raksta - -

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEATRA KRĀTUVE
Bostonā

Ilona (vēstuli lasot, skaļi iesmejas).

Teodors: Vai kas interesants?

Ilona: Iedomājies, jā! Anonima vēstule. Cik sen, kopš neesmu saņēmusi anonimas vēstules. Tiesām, gandrīz jau biju aizmirsusi --

Teodors: Ak, nepiegriez taču tādiem niekiem vērību. Tu esi liola māksliniece. Tu nav jāievēro, ko katrs nelga raksta. Skaugu un ķengātāju nekad netrūks!

Ilona: Bet te nav runa par mani.

Teodors: Par ko tad? Taču ne par mani?

Ilona: Iedomājies, jā. Par tevi.

Teodors: Nu, nu?

Ilona: Tas ir tik savādi. Gandrīz neticami. Gluži kā kādreiz -- kad vēl bijām jauni.

Teodors: Kas tur ir? Parādi.

Ilona: Nē, nē. Atļauj man to prieku. Es izlasīšu. Paklausies. Vai neskan jauki? (Lasa.) "Godājamā Veldes kundze! Dziļi cienījot Jūs kā mākslinieci un cilvēku, nespēju noskatīties, ka Jums dara pārestību un kaunu. Tādēļ ķeros pie šī līdzekļa, lai Jums atklātu patiesību. Jūsu vīrs jau ilgāku laiku Jūs krāpj ar kādu jaunu sievieti. Man zināms, ka viņi bieži satiekas gan restorānos, gan viņas dzīvoklī. Pasekojiet sava vīra gaitām, un Jūs viegli pārliecināsities, ka tā patiesība. Jūtu Jums līdzī un ceru, ka šīs rindīņas palīdzēs darīt šai lietai galu. Patiesā cieņā -- nezināms labvēlis." (Smejas.) Nu, ko tu saki, Teodor?

Teodors: Kādas muļķības! Kāda nedzirdēta nekunība! Man nebūs tev jāsaka, ka tas ir tukšs izdomājums.

Ilona: Teodor, tu mani pārsteidz. Tu ne vien proti izvārtīt kafiju -- un gluži labu, es izdzēru divas tases --, tu pat kļūsti man neuzticīgs! Gluži kā kādreiz, jaunos gados. Vai tiešām tu vēl esi tik jauns? To es nezināju. Redzu, ka esmu tevi par zemu novērtējusi.

Teodors (piespiesti pasmejas): Tas man gandrīz glaimotu -- ja vien būtu patiesība. Diemžēl -- kā jau teicu --

Ilona: Man kaut kas nāk prātā...

Teodors: Ilona! Tu taču to neņem nopietni? Anonimu vēstuli? Muļķīgas tenkas? Tu negribi teikt, ka tu tam tici?

Ilona: Nē, es tikai domāju... Pēdējā laikā tu vakaros tik reti esi mājā. Tev tik daudz darīšanu un sēžu. Vai tā nav?

Teodors: Bet, Ilona! Vai tu nezini -- nākamās sezonas repertuārs -- apspriedes ar direktoru, ar drāmaturgu --

Ilona: Un visas vakaros. Saki, vai šovakar tev arī nebūs apspriede?

Teodors: Iespējams, ka būs. Un ja arī būtu. Paklausies...

Ilona: Nē, paklausies tu. Kā sauca to jauno aktrisi? Kam tu gribi dot Dailas lomā?

Teodors: Kāds tam sakars?

Ilona: Lūdzu. Es jautāju.

Teodors: Ragna Zāle. Bet es nesaprotu...

Ilona: Es neizlasīju visu. Te vēl ir piezīmes: "Sieviete, ar ko Jūsu vīrs satiekas, ir pilsētas teātra jaunā aktrise Ragna Zāle."

Teodors: Tas nu tiešām par daudz! Kādas muļķības!

Ilona: Protams. Kas cits kā muļķības. Tomēr, interesants sagādījums.

Teodors: Interesants! Es gan tur neredzu nekā interesanta. Kāda skaudīga draudzene -- vai kāds greizsirdīgs zenķis --

Ilona: Tu saki, greizsirdīgs? Tad tu tomēr esi ar viņu saticies?

Teodors: Apžēlojies! Viņa ir mūsu teātra aktrise, es esmu režisors -- gluži dabiski, būs bijuši gadījumi -- vai tu nesaproti?

Ilona: Pilnīgi. Es tikai domāju --

Teodors (paskatās pulkstenī): Ilona! Es tevi lūdzu. Vai mēs šo aušīgo sarunu nevarētu beigt? Vai vismaz atlikt uz citu reizi? Jau pusdesmit -- pēc pusstundas man jābūt teātrī.

Ilona: Protams. Mēs jau varam par to parunāties citreiz. Nekavējies. Es nolikšu traukus.

Situācija

(Teodors Velde ieiet blakus istabā. Zvana tālrunis.)

Ilona (pie tālruņa): Klausos. Pie aparāta... Ko?... Jā, saņēmu... Nē, kāpēc? Ne-domāju, ka tas būtu vajadzīgs... Man ar jums nekā nav, ko runāt. Man nebūs laika... Ko? Tik svarīgi?... Nu labi, atstājiet... (Raksta tālruņa numuru). 2-4-6-6? Jā. Kā? Ukstiņš... Plukstiņš? Ā, Lukstiņš. Jā... Jā, jā. (Noliek klausuli.)

(Teodors Velde iznāk no blakus istabas, sagorbies iziešanai.)

Teodors: Nu tad - ceru, ka tu vairāk nelauzīsi galvu par šo - šo muļķīgo - -

Ilona: Acumirkli. Es tev gribētu vēl ko jautāt.

Teodors: Jā?

Ilona: Varbūt tev tomēr taisnība. Varbūt būs labāk, ja atteikšos no lomas jaunajā lugā...

Teodors: Nu lūk. Tas skan prātīgi.

Ilona: Bet ar vienu noteikumu.

Teodors: Kādu?

Ilona: Ka šo lomu netēlos Ragna Zāle. Kāda cita. Vienalga, kas, bet cita.

Teodors: Man žēl, bet to es nevaru apsolīt.

Ilona: Kādēļ, ne?

Teodors: Tas būtu ļoti neērti. Redzi... esmu lomu viņai jau... puslīdz apsolījis.

Ilona: Ā. Tā gan! Un tas tik svarīgi?

Teodors: Svarīgi vai nesvarīgi, bet - -

Ilona: Šī lieta mani tomēr sāk interesēt.

Teodors: Ak Dievs... Tici man, Ilona, tu pilnīgi veltīgi - -

Ilona: Zini ko? Tu varētu viņu atsūtīt pie manis. Šo Ragnu Zāli. Es gribētu ar viņu parunāties.

Teodors: Kam tas vajadzīgs? Es nesaprotu, ko tu īsti gribi - -

Ilona: Nekā sevišķa. Tikai viņu redzēt. Galu galā man taču jāredz sievietē, kurai tu gribi atdot manu lomu.

Teodors: Ilona, tu runā tā, it kā - - galu galā tā nemaz nav tava.

Ilona: Varbūt es nerunāju par lomu jaunajā lugā, Teodor. Par kādu citu - kas ir mana! Varbūt tu domā, ka es arī tai - - vairs neesmu piemērota, un gribi to atdot kādai citai?

Teodors: Ilona! Vai tev neliekas, ka tu ej par tālu?

Ilona: Es? Nē - es tikai nezinu, kā ir ar tevi, Teodor. To es gribu zināt. Jā, esi tik laipns un atsūti viņu pie manis. Tev nav jābaidās. Esmu gluži prātīga, tu taču to zini - jau no veciem laikiem. Es necelšu traci. Tikai parunāšos. Kas tur sevišķs, ka gribu tuvāk iepazīties ar jaunu mūsu teātra aktrisi? Un vēl tik apdāvinātu, kā tu saki. Gaidīšu viņu... teiksim, sešos. Jā?

Teodors (parausta plecus): Ja viņa gribēs nākt - manis dēļ. Varu jau pateikt - ja nejauši gadīsies viņu satikt.

Ilona: Man liekas, ka tas tev gadīsies. Protams, nejauši.

Teodors: Ilona... (Grib ko teikt, apdomājas, saka ko citu). Kas tev zvanīja pa tālruni?

Ilona: Nekas. Tas nav svarīgi. Kāds gluži svešs cilvēks. Mans nezināmais labvēlis. Nekasējies Teodor. Tev taču jāsteidzas. Redzēsīsimies vakarā.

(Teodors Velde dažus mirkļus pastāv, tad parausta plecus un iziet. Viena palikusi, Ilona brītiņu staigā pa istabu domādama, tad pieiet pie tālruņa un uzgriež kādu numuru.)

Ilona (pie tālruņa): Vai tur būtu Ukstīpa... hm... Lukstīpa kungs? Pie telefona? Seit Ilona Velde... Jā... Es apdomājos. Ja tas tiešām tik svarīgi, kā jūs sakāt, varat pienākt... Jā, šodien. Sešos vakarā. Es būšu mājā. Sveiki.

(Priekšskars)

O t r ā a i n a

(Pussešos tās pašas dienas vakarā. Priekškaram atveroties, uznāk Teodors Velde un Ragna Zāle.)

Teodors Velde: Lūdzu! Citos apstākļos es teiktu: jūties kā mājās. Bet tagad -- ta laikam gan būtu drusku nevietā.

Ragna Zāle: Citos apstākļos es būtu laimīga, ka drīkstu... jūs apciemot. Bet tagad --

Teodors: Tev nav jābaidās, Ragna. Mēs visi esam kulturāli cilvēki. Arī mana sieva.

Ragna: Vai viņa... mājā?

Teodors (pie durvīm): Ilona!... (Klausās.)... Nē, liekas, ne. Vēl jau nav seši.

Ragna: Ā!... Es nevaru pateikt, kā to jūtos. Vai tiešām man vajadzēja nākt šurp?

Teodors: Kādēļ, ne? Reiz taču jums jāsatiekas un jāizrunājas. Varbūt jo drīzāk, jo labāk. Es jau teicu, tev nav, ko raizēties. Es savu lēmumu negrozīšu.

Ragna: Es dabūšu lomu?

Teodors: Protams. Viss ir nokārtots. Vari pasūtīt kostimus. Jau rīt, ja vēlies.

Ragna: Jūs esat tik labs! Nezinu, kā lai jums pateicos.

Teodors: Kādēļ šis jūs? Vai mēs vēl esam tik sveši, Ragna?

Ragna: Nē, Teodor, bet... šeit, tavā mājā... es vienkārši nevaru. Ja viņa dzirdētu, ka mēs... ka es...

Teodors: Nu, un tad? Visi teātra ļaudis ir uz tu, pat ienaidnieki. Un mēs taču neesam ienaidnieki?

Ragna: Ak, es tam vēl arvien nevaru ticēt. Jūs... tu saki, viņa arī gribot šo lomu.

Teodors: Es esmu režisors. Es izvēlos lomām tēlotājus -- saziņā ar direktoru. Un reizēm ar autoru.

Ragna: Bet viņa ir Ilona Velde. Un viņa ir tava sieva. Ja nu viņa nepieķāpjas?

Teodors: Viņai nekas cits neatliks.

Ragna: Bet tu taču nekildosies ar viņu? Manis dēļ? ~~Viņa nieka, vienas lomas dēļ?~~

Teodors: Tas nav nieks, un nav šī loma vien. Tu to zini, Ragna. Tev jāklūst lielai māksliniecei. Gribu darīt visu, kas manos spēkos, lai tev pavērtu ceļu. Tu to esi pelnījusi, un esmu tev to apsolījis. Šī loma - tā ir tava lielā izdevība.

Ragna: Cik labi tu domā par mani! Bet es negribu, ka tu manis dēļ, cel naidu ar Ilonu.

Teodors: Viņa būs prātīga. Viņa sapratīs. ~~Viņai tā ceru.~~ Un ja ne - nu, tad tā būs viņas pašas vaina. Vai tu nesaproti, Ragna! Man šī lieta tikpat svarīga kā tev. Varbūt svarīgāka. Visus pēdējos gadus - nezinu, kas man bija noticis. Biju kā iesūnojis, kā sastindzis - nekas neveicās - pats jutu, ka nav labi, ka ar mani iet uz leju, bet nekā nevarēju darīt. Tad iepazinos ar tevi. Sākām kopā strādāt. Un - man likās, ka noticis brīnums. Tu mani pamodināji kā - kā no ziemas guļas - jā, tu, mana mazā Ragna! Pēkšņi atkal jutu, ka esmu radītājs mākslinieks. Man ir spēks atkal sākt no gala, esmu atkal jauns un gribu strādāt. Strādāt, radīt - ar tevi, Ragna! Mana mazā Ragna!...

Ragna: Tas skan tik brīnišķīgi. Es priecājos tev līdzī, Teodor. Tu saki - es? Kā gan es - -?

Teodors: Jā, tu. Es nezinu, kā - bet tā ir. (Pasmejas.) Varbūt gluži vienkārši - esmu tevī iemīlējies. Ai Ragna - tu taču zini. Tu zini, ko par tevi domāju, ko jutu. Un tomēr - nav tas vien. Ir arī kas cits. Kaut kas lielāks, skaistāks, brīnumaināks. Es gaidu dienu, kad drīkstēšu to visu tev atklāt. Visu, ko darīsim un kā dzīvosim. Nevaru izteikt, kāds man kauns, ka man šīs jūtas jāslēpj - ka mums pagaidām jāmelo un jāizliekas. Bet nu vairs nebūs ilgi. Pēc pirmizrādes - pēc taviem panākumiem - tas būs visiem redzams. Tad - tad, Ragna, es gribu sākt jaunu dzīvi - ar tevi. Kā es to gaidu! (Apskauj Ragnu.) Tu mana mazā burve!... Tu, mīlā!

Ragna: Teodor! Cik tu esi labs!

Teodors: Un no tā es lai atsakos? No mūsu abu lielās izdevības, no savas laimes? Nē, Ragna! To es nedarīšu. Arī viņas dēļ ne.

Ragna: Nu jau viņai drīz jānāk. Varbūt viņa jau nāk. Saki man, ko lai daru. Kā lai izturos, kā lai ar viņu runāju? Lūdzu... Vai man izlikties, ka - -

Teodors: Nē. Kāpēc? Gluži vienkārši un dabiski. Bez kādas izlikšanās. It kā tu būtu atnākusi ciemā. Tā taču ir, vai ne?

Ragna: Jā, bet... es droši vien izdarīšu kādu muļķību un visu, visu sabojāšu.

Teodors: Viņa nāks. Viņa tūlīt būs mājās.

(Ienāk Ilona Velde.)

Ilona: Ā, jūs jau šeit - labvakar. Piedodiet, ja esmu nokavējusies. ~~Es nezināju~~

Teodors: Nē, tu esi tieši laikā. Mēs atnācām drusku par agru.

Ragna: Veldes kundze...

Ilona: Jā? Paldies, Teodor, ka atvedi Zāles jaunkundzi. Tu tagad varētu iet savā istabā. ~~Tev tik daudz darba, vai ne?~~ Un tevi taču neinteresēs, ko sievietes plāpā savā starpā.

Teodors: Ja arī interesētu - centīšos to neizrādīt.

(Teodors Velde iziet.)

Ilona: Sēdieties taču. Jūs izskatāties - vai tas varētu būt? - drusku nobijusies.

Ragna: Pateicos, es labāk - - (apsēžas, atkal pieceļas). Nē, diezin cik droša es nejutos. Patiesību sakot, es jūtos kā -

Ilona: Nu?

Ragna: Veldes kundze, jums nebūs grūti iedomāties, kā es jūtos. Kādreiz taču pati būsit bijusi līdzīgā stāvoklī.

Ilona: Tas ir diezgan pārdrošs apgalvojums. Kā jūs to domājat?

Ragna: Kad jūs sākat savas skatuves gaitas - vai jums negadījās apciemot kādu slavenu aktrisi? Kādu lielu mākslinieci, kurā bijāt noskatījusies tikai iztālīm, no galerijas, kā tālā zvaigznē, neaizsniedzamā paraugā... noskatījussies, apbrīnojusi, dievinājusi - un pati jutusies kā puteklītis viņas priekšā? Vai tas jums kādreiz nav gadījies? Tā es jūtos jūsu tuvumā, Veldes kundze.

Ilona: Ā, ā! Diezgan labi. Varbūt jūs nemaz neesat tik nobijusies.

Ragna: Esmu gan. Šai mājā, kur jūs dzīvojat, kur jūs gatavojat savas brīnišķīgās lomas, es jūtos kā svētnīcā, kā - -

Ilona: Paldies. Jūs vairs neesat skolniece. Mēs esam kollegas.

Ragna: Bet es jūtos kā skolniece. Kā drāmatisko kursu audzēlne pārbaudījumā. Man liekas, jūs tūlī jājautāsit, kādas personas kādā Šekspīra lugā, un... man sajūks un... jūs tūlī redzēsiet, kāda mulķe es esmu. Šurp nākdama, lūkoju atkārtot, ko zinu, bet nu esmu visu aizmirsusi un... un - -

Ilona: Paklausaities. Man šķiet, šo daļu mēs varētu saīsināt. Pietiks. Vai zināt, kādēļ jūs aicināju šurp?

Ragna: Nē, kundze.

Ilona: Gribēju redzēt, cik jūs veikla aktrise. Liekas, gluži neveikla jūs neesat.

Ragna: Bet Veldes kundze, jūs taču neesat redzējusi --

Ilona: Kā ne. Es redzu. Pašreiz. Jūs taču tēlojat lomu. Teodors... mans vīrs jums to iestudēja, vai ne?

Ragna: Kundze, es nesaprotu...

Ilona: Vai viņš jūs nemācīja, kā izturēties, kā ar mani runāt?

Ragna: Nē.

Ilona: Viņš jums nekā neteica?

Ragna: Veldes kungs man ieteica izturēties gluži dabiski un nemāksloti.

Ilona: Tā? Un jūs... to darāt?

Ragna: Protams.

Ilona: Savādi. Vai tas varētu būt? Jūs mani -- gandrīz pārliecināt, Jā, jūs man patiktu, ja būtu pilnīgi vaļsirdīga. Vai jūs varētu būt ar mani pilnīgi vaļsirdīga, Ragna?

Ragna: Es esmu, kundze.

Ilona: Bet tas vēl nav viss. Mūsu saruna vēl nav galā. Vai jūs man apsolāt, ka arī tālāk būsit pilnīgi vaļsirdīga?

Ragna: Jā, Veldes kundze.

Ilona: Labi. Sakait, kā jums patīk darbs mūsu teātrī.

Ragna: Es nekā skaistāka nevaru iedomāties. Jūs zināt, es nāku no Liepājas. Pēc provinces šauruma es te jūtos kā -- kā saulainā kalngalā. Es te esmu tik tuvu savu ilgu un sapņu piepildījumam. Ai, Veldes kundze, ja tikai es --

Ilona: Nu?

Ragna: Ja tikai es dabūtu kādu lielu, skaistu lomu --

Ilona: Ā-a! Piemēram, varones lomu jaunajā lugā?

Ragna: Jā!

Ilona: Tad jūsu ilgas būtu piepildītas.

Ragna: Jā! Tad es varētu pierādīt --

Ilona: Protams. Tā domā visi iesācēji. Tagad sakait man, ko jūs būtu mierā darīt, lai to panāktu? Lai iegūtu tādu lielu, skaistu lomu?

Ragna: Visu!

Ilona: Visu?

Ragna: Jā. Visu, kas manos spēkos.

Ilona: Pieņemsim, ka tas atkarātos no kāda režisora. Pieņemsim, ka režisors būtu pavecs, precējies vīrs. Ka jūs, jauna un glīta - jūs taču zināt, ka tāda osat - viņam patiktu kā sievietei. Tikai pieņemsim, ka tā būtu. Vai tādā gadījumā jūs arī darītu visu - jūs taču saprotat, ko es domāju - visu, lai būtu lomu? Un citas līdzīgas lomas?

Ragna: Es nozinu... Nekad neesmu bijusi tādā - -

Ilona: Jūs man solījāt runāt pilnīgi vaļsirdīgi.

Ragna: Es laikam... Nē, to es nedarītu.

Ilona: Bet ja nu man būtu zināms, ka jūs to darāt?

Ragna: Kundze! Tas nav tiesa!

Ilona: Patīkami dzirdēt. Ja tas nav tiesa, tad jums nebūs grūti paskaidrot, ko nozīmē šī vēstule.

Ragna: Kāda vēstule?

Ilona: Izlasiet. (Pasniedz Ragnai anonīmo vēstuli.)

Ragna (lasa): Godājamā kundze... nespēju noskatīties kā... atklātu patiesību... jūsu vīrs jau ilgāku laiku... pilsētas teātra aktrise... Ak Dievs, bet tā nomaz nav! Tas ir nokaunīgs apmelojums... viss pārpilnāts un izdomāts. Ja es zinātu, kas to rakstījis - -

Ilona: Es jau domāju, ka jūs tā teiksit. Tāpēc uzaicināju vēstules rakstītāju šovakar pie sevis. Viņam jau vajadzēja būt šeit. Nezinu, kur viņš kavējas. Kad viņš atnāks - -

Ragna: Austris šeit, pie jums?!

Ilona: Nu, redziet. Jūs tomēr zināt gan. Vai nebūtu labāk, ja mēs izrunātos - vaļsirdīgi, kā jūs pati solījāt? Kamēr viņš vēl nav atnācis. Lai man nebūtu jāprasa, lai viņš pierāda, ka rakstījis patiesību. Tas būtu tik neērti - mums visiem. Nu?

Ragna (cīnās ar sevi, tad citādā tonī, pārvērtusies): Ak, viņš nekā nezina - un visu pārprot. Viņš vienkārši ir muļķis - un viņš to nožēlos! Kā viņš to nožēlos! Labi, Veldes kundze. Es būšu vaļsirdīga. Jums taisnība. Jūs uzminējāt. Es neteicu patiesību. Tikai lūdzu, nepārprotat mani. Tam nav nekāda sakara ar jūsu vīru, un šī vēstule - ir tukšs izdomājums. Bet ja jūs jautājat, ko es darītu, ja nāktu tāda izdevība... ja kāds režisors... un man būtu jāizvēlas... tikai pieņemot, ka tā būtu...

Ilona: Nu? Es klausos.

Ragna: ~~Tad es to darītu.~~ Jūs taču pati zināt. To darītu katrs. Vai esat aizmir-
susi? Jūs pati kādreiz bijāt jauna iesācēja. Pamēģiniet atcerēties, kā tad
bija. ~~Kad vēl bijāt pašā apakšā.~~ Ceļš mākslas kalnā bija tik grūts, tik tāls,
ka jūs šaubījāties, vai kādreiz tiksit galā. Visa pasaule likās pret jums
sazvērējusies. Vai tā nebija? Visur jūs sastapāt skaudību, intrigas, vienald-
zību, ļaunumu. Jūs gribējāt dzīvot mākslai, bet jums to liedza. Jūs degāt
nepacietībā. Jūs jutāt, ka laiks paiet bez jēgas, bet jūsu rokas bija sasie-
tas, ~~un neizbēgta.~~ Reizēm jau likās, ka kļūsit traka. Vai tā nebija? Sakāt
pati! Ja nu tad jums būtu nākusi izdevība. Lielā izdevība, ko tik nepacietī-
gi gaidījāt, ~~tik dedzīgi lūdzāties debesīm.~~ Ja kāds cilvēks jūs saprastu un
gribētu jums palīdzēt, ~~vai tad būtu kaut kas, ko jūs tam lietu?~~ Kas tad es
esmu, es pati, mana sīkā, personīgā dzīvīte? Nekas. Puteklis, ko aizpūtīs
vējš. Kas to grib taupīt, tam taču mākslā nav, ko meklēt. ~~Vai tad māksla ne-~~
~~prasa atteikšanos no sevis? Jā, es darītu visu.~~ Jūs arī to darītu, ja būtu
manā vietā. Nē?... Jūs to nesaprotat? Tad jūs pati neesat vaļsirdīga.

Ilona: Es jūs saprotu - diezgan labi. Bet jūs maldāties. Ja jūs tā domājat, tad
jūs esat uz nepareiza ceļa. Man gandrīz jūs žēl, Ragna.

Ragna: Jā, protams. Jūs gribat, lai runāju vaļsirdīgi, bet pati liekuļojat.

Ilona: Nē, nē. Esmu vecāka par jums, un reizēm tā ir priekšrocība. Es zinu. Jums
taisnība, ka mākslas kalns augsts un stāvs. Bet neviens jūs tanī nevar uz-
vilkt vai uznest. Jums jākāpj pašai. Tas, par ko jūs runājat, nav mākslas
ceļš. Tas ir godkārtīgas karjeristes ceļš. Tā dažkārt var apmierināt godkāri
- uz īsu laiciņu. Bet tas nekā nelīdz. Drīz vien nāk vilšanās un kritiens
atpakaļ. Bēdīgs kritiens.

Ragna: Es nekrīstu atpakaļ.

Ilona: Jūs runājat kā bērns. Klausaities, Ragna. Ir tikai viena lieta, ar ko māks-
linieks var uzvarēt ~~pat ar~~ talantu. Ja jums tas ir, jūs varēsiet visu. Ja
tā nav, tad nelīdzēs nekas.

Ragna: Esmu to dzirdējusi. Bet man ir talants. Veldes kungs saka --

Ilona: Veldes kungs! Varbūt Veldes kungs nekā nezina. Es viņu pazīstu. Varbūt viņš
tagad redz tikai jūsu acis, jūsu lūpas un kājas. Viss, ko jūs darāt, viņam
liekas brīnišķīgs. Jūsu tēlojumu viņš varbūt nemaz neredz.

Ragna: Veldes kundze...

Ilona: Bet es to gribu redzēt. Klausaities, Ragna. Pateicos par vaļsirdību. Es
to nepemu ļaunā. Tagad es jūs pārbaudīšu. Ja jums būs talants, aizmirsišu
visu, ko teicāt. Arī to, kas rakstīts tur tai vēstulē - kaut arī tā būtu pa-
tiesība. Ja jums būs talants, es jums palīdzēšu. Jums nemaz nebūs... jāzie-
dojas mākslas dēļ, kā jūs sakāt. Es varu diezgan daudz. Es jums pašķiršu ce-
ļu. Jā, es! Ja jums būs talants. Bet ja ne - tad negaidiet no manis žēlastī-
gu. Tad jūs sapensit to, ko pelnījusi godkārtīga intrigante. Nu, vai esat ar
mieru?

Ragna: Bet kā lai jums to pierādu? Kā lai jūs pārliccinu? Ja jūs man neticat?

Ilona: ~~Lasiet man Dālas monologu jaunās lugas trešajā cēlienā. Te ir manu-~~
skripts.

Ragna: ~~Man tas nav vajadzīgs. Zinu visu lomu no galvas. Katru repliku, katru vā-~~
du.

Ilona: Tad sāciet.

Ragna: Jūs sakāt, monologu trešajā cēlienā? Ak, esmu tik uztraukta - es - -

Ilona: Tā nerunā aktrise. Es klausos.

(Ragnai runājot, uznāk Teodors Velde un klausīdamies apstājas netālu no durvīm.)

Ragna (runā lomas monologu): "Nu esmu galā, un tālāk vairs nav, kur iet. Es nekad vairs negribu, tikai mieru. Mieru! Nē, es nekur neiešu. Atstāj mani tepat, es tevi lūdzu. Aizmirstiet mani, jūs visi. Aizmirsti, ka es vēl esmu. Tu to viegli varēsi - es taču tev nekas neesmu bijusi - nekad. Tikai tāds nieks par ko nav jādomā. Vienmēr esmu bijusi tik tālu no tevis - kā citā krastā, kā pasaules otrā malā. Domāju, ka sirds var pārlekt tālumu un laiku. Ka tālums mūs vieno un laiks uz mums gaida. Es skūpstīju vēju un teicu tev: pace vaigu! Vai tu jūti vēja skūpstu? Tās ir manas lūpas, kas sniedzas tev pretī. Lietū es tev čukstēju: izstiep roku! Vai jūti rasas lāsi delnā? Tā ir mana sirds, aiztaisi delnu un turi to cieti. Redzi, es vienmēr esmu pie tevis, ar vēju, ar lietu, ar rudens lapām un sniega pārslām - viss mūs vieno, nekas mūs nevar šķirt. Es domāju, ka tu mani dzirdi, tik skaļi kļiedza mana sirds - - "

Ilona: Paldies. Pietiek.

Ragna: Jā? Vai es - -

Ilona (lōnām purina galvu): Nē. Jūs zināt vārdus, bet tiem ir tukša skaņa. Man zēl, ka man tas jums jāsaprot. Jūs noesat aktrise. Vēl ne.

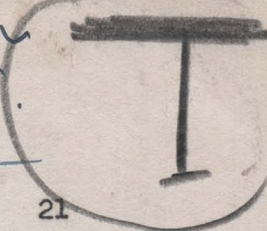
Teodors: Ilona, vai tu neesi netaisna? Viņa pašreiz uztraukusies, samulsusi! Skatuvē, ar partneru, būtu pavisam citādi.

Ilona: Nē, nē. Es taču redzu.

Ragna: Kundze - -

Teodors: Vēl ir dažas nedēļas laika. Viņa vēl var - -

Ilona: Tās būtu veltīgas pūles. (Viņai pilnīgi trūkst pārdzīvojuma. Viņa nevar tēlot šo lomu.)

7. 5.
21

Teodors: ~~Tu maldies~~, Ilona. Viņa var, un viņa to tēlos. Būs labāk, ja tev to pateikšu. Tas jau ir nolemts. Šodien dabūju direktora piekrišanu.

Ilona: Tā? Žēl. Tā būs vāja izrāde. Un tā sabojās viņas izredzes -- varbūt uz visiem laikiem.

Teodors: To mēs vēl redzēsim.

Ragna: Veldes kundze, vai jūs tiešām domājat, ka man nemaz nav dāvanu?

Ilona: To es neesmu teikusi. Teicu tikai, ka jūs vēl neesat aktrise. Jums vēl jāstrādā un jācīnās. Jā, Ragna -- pārdzīvojumu nevar iemācīties. Tas dzimst ciešanās. ~~Gaidiet laiku~~. Ja domājat, ka varat labāk, atnāciet pie manis. Es jūs atkal pārbaudīšu. Un tagad -- Teodor, tu taču būsi tik laipns un pavadīsi Zāles jaunkundzi mājās? Viņa ir drusku uztraukta, man negribētos viņu laist projām vienu.

Teodors: Ilona, kā jau teicu --

Ilona (viņā neklausīdamās, uz Ragnu): Pateicos par apciemojumu, Zāles jaunkundz. Ar labvakaru.

Ilona uz dīvanu!

zvans

(Teodors Velde un Ragna Zāle aiziet. Brīdi skatuvē pilnīgs klusums. Ilona, dīvanā sēdēdama, domā. Pie durvīm klauvē, bet viņa to nedzird. Uznāk Austris Lukstiņš.)

uprāt ātri (turā istabā)

Gatavā 10. 12.

Austris Lukstiņš: Veldes kundze? Labvakar.

Ilona: Kas -- ko jūs te meklējat? Ā, laikam Sprukstīna kungs?

Austris: Piedodiet, ka traucēju. Lukstiņš. Austris Lukstiņš. ~~Medicīnas students.~~

Ilona: Pareizi. Lukstiņš. Mans nezināmais labvēlis. Kur jūs bijāt iekritis? Vai jūs nesolījāt atnākt sešos?

Austris: Es taču nevarēju! Viņi bija šeit. Redzēju, ka viņi ienāca. Es gaidīju. Visu laiku, slepeni, aiz stūra.

Ilona: Jūs laikam vienmēr un visur tā, slepeni, aiz stūra? Ko? Laikam jums ar to drosmi tā -- pavājāk, vai ne? Kaunieties. Virietis un medicīnas students!

Austris: ~~Kundze, tā nemaz nav.~~ Es varu būt ļoti drošsirdīgs. Uzdodiet man kaut ko, es izdarīšu visu. Jūs redzēsiet.

Ilona: Ko tad jūs īsti gribat?

Austris: Jūs vēl jautājat? Nu, taču glābt Ragnu no nelaimes. No šī pavedēja -- šī vecā uzdzīvotāja nagiem.

Ilona: Š-š! Klusāk - viņš arvien vēl ir mans vīrs. Nu, kāpēc tad jūs viņu neglājat?

Austris: Tur jau ir tā nelaime. ~~Viņa~~ Ragna negrib, ka viņu glābju.

Ilona: Nabadziņš! Tad nu gan jums nav viegli. Gandrīz jūtu jums līdzi.

Austris: Viņa saka, ja es tikai mēģināšot jaukties viņas darīšanās, tad viņa ar mani nekad vairs nerunāšot. ~~Tad~~ starp mums būšot visam beigas - uz visiem laikiem! Es zinu, ka viņa nejoko. Ragna ir ļoti ietiepīga. ~~Viņa viermēr-pa-nāk savu.~~

Ilona: Tā? Nu, apsēdieties taču. Pastāstiet kaut ko par sevi. Kāpēc jūs par viņu tā raizējaties? Kas viņa jums ir? Līgava?

Austris: Jā. Tas ir, ^(sēdas) nē. Es vairs nezinu. Agrāk --

Ilona: Agrāk?

Austris: Mēs abi esam liepājnieki. Es te studēju, jau otru gadu. Nu viņa arī pānāca uz Rīgu. Domāju, cik nu būs jauki. Bijām norunājuši precēties, tiklīdz beigsu studijas. Bet nu - laikam no tā nekas neiznāks. Šis sasodītais teātris ~~visu~~ visu izjaucis. Ragna - ~~tagad~~ tagad grib pilnīgu brīvību.

Ilona: Un jūs to viņai negribat ļaut?

Austris: Kā es to varētu? Es taču viņu mīlu. ^(vēl vairāk)

Ilona: Ā! Tāpēc, ka jūs viņu mīlat, viņa nedrīkst būt brīva! Jaunais cilvēks! Jūs aizmirstat, ka viņa māksliniece. Vai nekad neesat dzirdējis, ka māksliniekiem jābūt brīviem? Tie nav tukši vārdi.

Austris: Bet - tāda brīvība! Jūs redzat, kur tā noved. Šis cilvēks - jūsu vīrs -

Ilona: Viņš arī ir mākslinieks.

Austris (apjucis): Un jūs - jūs varat tā runāt? Visu zinādama -? Jums pret to nekādu iebildumu?

Ilona: To es neesmu teikusi. Es tikai nezinu, ko mēs tur varētu darīt. Jūs nedrīkstat - un es nezinu.

Austris: Bet mums kaut kas jādara! Ja jūs negribat man palīdzēt, tad - tad - - Ai, es tā cerēju uz jums. Nu man vairs nav nekādu cerību.

Ilona: Kā tā? Cerēt var viermēr.

Austris: Uz ko?

Ilona: Nu, piemēram, jūs varat cerēt, ka brīvība viņai apņiks. Tas var notikt, un drīz. Drīzāk, nekā domājat.

Austris: Ko jūs ar to gribat teikt, kundze? Vai jums ir kāds plāns?

Ilona: Varbūt ir. Varbūt nav. Jums es to tik un tā neteiktu.

Austris: Bet ko tad lai daru?

Ilona: Nekā. Esiet pacietīgs. Gaidiet. Varbūt viss vēl būs labi. ~~Vai domājat, ka man viegli? Bet redziet, esmu gluži mierīga.~~ Vajag paciesties.

Austris: Nē! To es nevaru. Man vienalga, kas notiek. Es vairs nevaru. Vai jūs ne-redzējāt? Viņi atkal aizgāja! Abi kopā. Droši vien uz viņas dzīvokli. Vai uz kādu restorānu. ~~Vai jūs nevarat iedomāties, kas tur notiek? Es varu.~~

Ilona: Tad jūs esat ne vien medikis, bet arī gaišregis. Vai protat arī zīlēt rokā?

Austris: ~~Kundze.~~ Es jums saku, tas mani padarīs traku.

Ilona: Tik traki nebūs. Bet jūs varētu izkrist pārbaudījumos, un tad būtu žēl.

Austris: Un jūs man nekā neliksiet darīt? Nekā neuzdosit? Es varētu viņiem sekot, ziņot jums visu, ko viņi dara --

Ilona: Nē, paldies. Tas mani neinteresē. Tas varbūt varētu interesēt "Aizkulišu Vēstnesi", bet mani gan ne. Būtu jums pateicīga, ja jūs turpmāk mani liktu pilnīgā mierā.

Austris: Jūs teicāt "Aizkulišu Vēstnesi"? Jūs domājat --

Ilona: Nē. Es nekā nedomāju. Varu jums sirsnīgi ieteikt tikai vienu.

Austris: Nu?

Ilona: Ejiet taisni mājā. Iedzeriet kādu pulveri. Un labi izgulieties. Un ja tas jūs apmierina -- palauzieties uz mani.

Austris: Ko jūs darīsiet? Ja drīkstu zināt.

Ilona: Jā. Drīkstat. Iešu gulēt.

Austris: Es gan ne! Nu es zinu, ko darīt.

Ilona: Sappojiet saldi. Par savu Ragnu. Viņa ir skaista meitene. Kaut arī varbūt jums drusku neuzticīga.

(Austris sašutumā neatvadījies izskrej ārā. Ilona paliek stāvēt skatuves vidū.)

Ilona: Ai trākās jaunās sirdis! Ai jaunās asinis... Kā aprīļa vēji... Liekas, šovakar tomēr tik ātri neaizmigšu. Nekas - varēšu pamācīties savu jauno lomu.

(Paņem lugas manuskriptu un ieiet guļamistabā.)

(Priekšskars)

(Aukstā naktī... Ilona paliek...)

T r e š ā a i n a

Reciprocity

(Pēc pāris nedēļām. Tās pašas dekorācijas. ~~Pēds~~. Priekškam atveroties, Ilona Velde dzer kafiju un šķirsta laikrakstus. Teodors Velde ar zīmuli rokā lasa lugas manuskriptu.)

Ilona: Teodor, tava kafija atdziest.

Teodors: Ko? Ak tā. Jā. (Ātri izdzer savu tasi.)

Ilona: Pēdējā laikā tu esi tik domīgs un izklaidīgs. Vai tevi māc kādas rūpes, Teodor? Agrāk tu man arvien visu izstāstīji. Tagad tu man nekā vairs nestāsti. Kāpēc?

Teodors: Nav jau nekā, ko stāstīt. Tikai darbs - darbs - tu taču pati zini, kā man iet.

Ilona: Nezinu vis. Darba tev vienmēr bijis daudz. Tavam garastāvoklim tas nekad nav kaitējis. Man liekas, tur jābūt kādam citam iemeslam. Kas tas ir? Saki taču, kas tevi nospiež?

Teodors: Es jau teicu, nav nekā sevišķa.

Ilona: Vai gribi, lai uzminu? Kā iet ar jaunās lugas mēģinājumiem?

Teodors: Kā nu ar tādu lugu var iet... Tīrās moka. Piemēram, pirmajā cēlienā - nekādas dzīvības. Paklausies. Jauneklis saka: "Es tevi gribētu aizvest tālu no šejienes, tālu no pelēkās ikdienas, pilsētas dūmiem un kvēpiem... kādā vietā, kur mēs dzirdētu tikai vēju un ūdeņu balsis, kur mūs apsegtu koku zaļās ēnas un mēs būtu divi vien kā pirmie cilvēki..." Jaunava: "Ai, tu mani biedē... Kā lai atstāju visu ierasto? Šo pilsētu, šo dzīvi, kurā esmu ieaugusi, ko esmu iemīlējusi? Man bailes..." Jauneklis: "No kā? Es taču būšu pie tevis." Jaunava: "Mīļais, tu esi tik straujš, tik neprātīgs... Bet pasaule ļauna - tā uz mums raugās čūskas acīm..." (Nopūšas.) Nu, kāpēc to nevarēja izteikt trijos četros vārdos?

Ilona: Kā?

Teodors: Pavisam vienkārši. Jauneklis: "Man gribētos tevi aizvest uz mežu." Jaunava: "Man būtu bailes." Jauneklis: "No kā - no manis?" - "Nē, no čūskām."

Ilona: Nabaga autors! Viņš pats nepazītu savu lugu.

Teodors: Tas nekas. Pēc izrādes viņš pateiktos. Ar jaunu autoru lugām var darīt visu, ko vēlas. Tām var noraut galvu un kājas, cēlos padarīt par muļķiem, nopietnos par klauniem, tragediju iztaisīt par farsu - autors tikai pateicas. Galu galā tas viņam nāk par labu. Viņš mācās, kā jāraksta lugas. - Jā, tā būs jādara. Saīsināšu uz pusi...

Ilona: Un ko Ragna Zāle - kā viņai veicas ar lomu?

Teodors: Diezgan labi. Viņa ļoti centīgi strādā. Es domāju, ka būs labi.

Ilona: Vai citi arī tā domā, vai tikai tu? Ko saka direktors?

Teodors: Direktors? Kāpēc tu tā jautā? Vai tu esi runājusi ar direktoru?

Ilona: Es... ak, man tikai tāpat ienāca prātā... Varbūt viņš par Ragnu nedomā gluži tā, kā tu?

Teodors: Man vienalga, ko viņš domā. Pirmizrādē redzēsim, kam taisnība. Protams viņa vēl jauna, viņai trūkst skatuves rutīnas. Tā nāks ar laiku.

Ilona: Ā-a! Vai tu tomēr drusku neraizējies?

Teodors: Par ko?

Ilona: Par pirmizrādi.

Teodors: Es? Nemaz. Viss būs kārtībā. Viss ir labākajā kārtībā.

Ilona: Nu, ja tā, tad atliek vēl tikai - personīgā dzīve. Vai tavā personīgajā dzīvē arī viss labākajā kārtībā, Teodor?

Teodors: Kas tas par jautājumu! Mana personīgā dzīve - vai tā nav tavu acu priekšā?

Ilona: Bija. Bet pēdējā laikā - man liekas, kāda tās daļa ir citur. Es tikai nezinu, cik liela daļa. Un kur.

Teodors: Ak, ko. Ja tā būtu, es tev pateiktu.

Ilona: Es tā ceru. Kad tu man to pateiksi?

Teodors (piespiesti pasmejas): Kad būs, ko teikt. Pagaidām nav nekā. Vari būt gluži mierīga.

Ilona: Tātad man vēl jāgaida. Nu labi, es pagaidīšu.

(Brītiņu noērts klusums. Var redzēt, ka Teodoram būtu kas sakāms, bet viņš vēl nav izšķīries. Zvana tālrunis.)

Ilona (pie aparāta): Klausos. Sveicināti. Paldies, pavisam labi. Pavasarīgi. Un jums?... Jā, ir gan. Acumirkli - tūlīņ pasaulksu. (Aizliek roku klausulim priekšā.) Direktors. Grib runāt ar tevi. Liekas, nav sevišķi labā omā. Viņam man neizteica neviena komplimenta.

Teodors (pie aparāta): Hallo. Labrīt, direktor... Jā... Tā?... Nu, nu?... Jūs domājat?... Bet viņa... Acumirkli, atļaujiet... Jā, sākamā, bet pārdējos mē-

Īnājumos viņa bija daudz labāka... Tā? Jūs redzējāt? Kad? Ā!... (Klusums).
Tiesām? Tas nu ir pavisam -- pavisam muļķīgi... Es nezinu, ko tādā gadījumā
... Kas?... Nē, protams, ne... viss pa vecam. Hm... es jau varu ar viņu pa-
runāt... (Klusums...) Sveiki. (Noliek klusuli, brīdi stāv kā sastindzis un
skatās Ilonā.) Tas nu ir kaut kas pavisam nedzirdēts.

Ilona: Nu, nu? Kas?

Teodors: Nesaprotu, kāda muša viņam iekodusi!... Vai tu -- Ilona, vai tikai tu
neesī ar viņu runājusi?

Ilona (neatbild uz jautājumu): Ko viņš teica?

Teodors: Viņš... vakar bijis mēģinājumā, un -- neesot apmierināts! Viņš domā, ka
dažām lomām būtu jāmaina tēlotāji -- ak ko, dažām! Īsi sakot, viņš grib Rag-
nai atņemt lomu. Vai es nedomājot, ka labāk būtu, ja viņai dotu kādu citu,
ne tik atbildīgu -- vai tu to vari iedomāties? Tu zini, kāds viņš ir. Viņš
jautā tikai pieklājības dēļ, lai mani neapvainotu. Patiesībā viņš to jau ir
nolēmis! Viņš saka, Ragna vēl esot par daudz neveikla. Tēlojot stīvi un ko-
kaini. Sabojāšot visu izrādi -- bet tas nav tiesa! Nesaprotu, kā viņš var
tik aplem runāt!

Ilona: Apmierinies, Teodor. Varbūt viņam tomēr drusku taisnības. Atceries, man
arī likās, ka viņa vēl nav noebriedusi tik lielai lomai.

Teodors: Ak, ko! Tu nezini. Es tev saku, tie ir skaidri meli. Viņš vienkārši me-
lo. Viņš taču pats bija klāt agrākos mēģinājumos, un nekā neteica. Viņš li-
kās gluži apmierināts. Un nu uzreiz! Kūdēļ? Nē, es to nesaprotu. Es to vier-
kārši nevaru saprast.

Ilona: Tas tiesām tev ir nepatīkams pārsteigums.

Teodors: Viņš vismaz varēja nogaidīt izrādi, un tad -- ja redzētu, ka tā lieta tie-
sām neiet -- Bet tā, uzreiz, ne no šā, ne tā -- pemt un nomainīt -- It kā
man tur nebūtu nekādas daļas! Vai viņš domā, ka esmu puika, ko viņš var pa-
sūtīt, kā vien vēlas? Tikai pasvilpt -- un darīts! Bet viņš maldās. Es to ne-
pielaidīšu. Tas ir nedzirdēts apvainojums. Es viņam pateikšu, ka to nedarī-
šu. Ka tādā gadījumā labāk aizeju no teātra. (Pieiet pie tālruna un paceļ
klusuli.)

Ilona: Nepārsteidzies, Teodor. Apdomā, ko tu dari.

Teodors: Tur nav ko domāt. Man tā ir principa lieta.

Ilona: Var gadīties, ka viņš tavu atteikšanos pieņem.

Teodors: Man vienalga. (Apdomājas, lēnām noliek klausuli atpakaļ.) Tu domā?

Ilona: Ko var zināt? Sezona iet uz beigām. Ir ne vien jauni aktieri. Ir arī jau-
ni režisori, Teodor.

Teodors: Hm... Viņš tiešām runāja tā, ka... ka viņam būtu vienalga, vai es... Viņš ar mani nekad nav runājis. Kaut kas nav kārtībā. Kaut es zinātu, ko tas viss nozīmē? Tur jābūt kaut kam, ko es nezinu. Kas tas varētu būt?

Ilona: Varbūt viņš kaut ko dzirdējis. Kādas baumas. Vai kaut ko lasījis.

Teodors: Lasījis --? Ko tad? Vai kaut kas bijis laikrakstos? Par mani?

Ilona: Diemžēl. Jā. Tu kļūsti ar katru dienu populārāks.

Teodors: Kur? Vēstnesī? Tu lasīji?

Ilona: Jā.

Teodors: Kad?

Ilona: Vakar. Tepat vajadzēja būt. (Šķirsta laikrakstus.)

Teodors: Kas tur ir?

Ilona: Ak, nekas sevišķs. Šādas tādas tenkas.

Teodors: Kāpēc tu man neparādīji?

Ilona: Negribēju tev bojāt garastāvokli. Tu jau tā raizējies. Tev taču tik daudz darba, Teodor. Tev vajadzīgs miers... Ā, tepat ir.

Teodors: Kur? Kas tur ir? Parādi. Es gribu redzēt.

(Teodors izrauj laikrakstu Ilonai no rokām un lasa. Tad brīdi klusē, sapēmis galvu rokās.)

Teodors (vairākkārt nopūšas) O!... O!... Nu es saprotu... Jā, nu es varu apmierināties... (Uzlec kājās, lielās dusmās;) Nolādētie! Tādu nekrietaņu savu mūžu neesmu piedzīvojis. Tas ir kaut kas - kaut kas pilnīgi nedzirdēts.

Ilona: Tikai tukšas tenkas - gluži parastas tenkas. Vairāk nekā.

Teodors: Es varētu savām rokām noņņaupt nelieti, kas tó rakstījis. Es iesū un to daudziņu viņu netīro būdu!

Ilona: Tas viņiem tikai dotu vielu jaunam rakstam. Neaizmirsti, ka tu neesi vārdā minēts. Neviena nav saukts vārdā.

Teodors: Bet tas taču tāpat skaidrs. Visi uzminēs, uz ko tas zīmējas.

Ilona: Laikam gan. Diemžēl.

Teodors: Kaut es zinātu, ko tagad lai daru?

Iļona: Kas tev jādara? Nekas taču nav noticis.

Teodors: Kā, nav noticis?

Iļona: Es domāju, nekas sevišķs. Tikai tenkas. Par teātra laudīm vienmēr ir tenkots, un vienmēr tenkos. Ar to jāsamierinās. Pēc īsa laika viss aizmirsīsies. Nevienš to vairs neatcerēsies. Būs atkal kas cits dienas kārtībā.

Teodors: Bet izrāde! Izrāde!

Iļona: Izrāde paies tāpat kā citas. Brīnos, ka direktors tādu nieku dēļ uztraucas. Ja tas ir tādēļ.

Teodors: Direktors -? Skaidrs, ka tādēļ. Vai arī - viņš to izlieto kā ieganstu. Es jau sen jūtu, ka viņam ir kaut kas pret mani. Nu viņš izmanto gadījumu, lai man iekostu. Jā, tā būs. Citādi nevar būt. (Apsēžas, ilgi domā, atspie-
dis galvu rokās.) Trakākais, ka savā ziņā viņam taisnība. Tā, kā tas ir ta-
gad, man arī liekas, ka Ragna nevar šo lomu tēlot.

Iļona: Tā? Tu nupat vēl teici -

Teodors: Jā, jā. Bet tagad ir citādi. Tas vairs nav iespējams. Viņu vienkārši no-
ēstu! Ja viņa tagad uzstātos - šai lomā! - viņa būtu pagalam.

Iļona: Kāpēc tu tā domā?

Teodors: Tas taču skaidrs. Paklausies, kas te teikts. Paklausies tikai. (Paker
laikrakstu un lasa.) "Kaut arī skaugi melš, ka X. jaunkundzei neesot nekādu
aktrises dāvanu, tas tomēr nenozīmē, ka viņai trūkst citu talantu. Tos viņa
spoži pierādījusi, iekarojot gados pavecā, bet sirdī mūžam jaunā režisora
N.N. simpatijas." Vai nav smalki, ko? Sirdī mūžam jaunā!... "Pašreizējais
režisors netaupot pūļu centīgās aktrises sagatavošanai, kaut arī tādēļ
jāpametot novārtā paša ģimenes dzīve. Mēģinājumi bieži ieilgstot līdz vēlai
naktij un turpinoties gan restorānu kabinetos, gan intimos apstākļos jaunās,
pievilcīgās aktrises dzīvoklī. Nav grūti uzminēt, ka sevišķa vēriba tiek
veltīta mīlas skatiem, ar ko jaunā luga tik bagāta." Šie riebekļi! Šie ne-
kaunīgie meļi! Un tālāk: "Rīgas publika ar lielu interesi gaida pirmizrādi,
lai iepazītos ar simpatisko debitanti, kurai, kā dzird, bez lomas teātrī
drīzumā paredzama arī izcila loma sensacionālā šķiršanās prāvā." (Nopūšas)
O!... O!... Iedomājies tagad izrādi. Iedomājies, ka visi publikā to zinās,
par to vien domās un saukstēsies, rādīs cits citam šo lapu, lasīs, kas tur
rakstīts. O! Nē, nē. Tādai publikai viņa nevar rādīties.

Iļona: Vai tu nepārspilē? Raksts būs modinājis lielu interesi. Ja viņa labi tēlos,
publika to visu aizmirsīs.

Teodors: Nē, nē! Tā nebūs izrāde, tā būtu slepkavība. Publika tikai smīnētu un zo-
botos. Vai tu nevari iedomāties, ko zālē čukstētu? Diezin, cik viņai gadu?
Divdesmit, divdesmit divi? Un viņam? Četrdesmit astoņi? Piecdesmit? Vai viņa
īstenībā tikpat skaista kā grāmā? Laba figūra, varbūt tikai mazdruscīņ
par resnu! Interesanti, vai viņa viņu patiesi mīl, vai tikai karjēras dēļ?

Un ko viņa sieva par to saka? Brīnums, ka viņa tai nav izplēsusī acis!...
O, nē, Nē!

Ilona: Galu galā, tā ir arī reklāma. Varbūt Ragna pat jūtas glaimota. Varbūt viņa gluži apmierināta? Ja tā turpināsies, viņa drīz būs ļoti populāra.

Teodors: Tāda popularitāte! Paldies!

Ilona: Vai tu droši zini, ka viņa to nevēlas?

Teodors: Ilona! Kā tu vari tā runāt. Tādu slavu es viņai nenovēlu. Tas ir tik-tik lēti. Un galu galā, tas viss iet uz mana rēķina.

Ilona: Ā! Ā! Man liekas, nu es zinu, kas nospiež tavu sirdi, Teodor. Es pamazām sāku tevi saprast.

Teodors: Drīzāk gan pārprast.

Ilona: Mīļas draugs! Ragna tev pašreiz nemaz tā nerūp. Pašreiz tu vairāk baidies par savu reputāciju. Tu neesi tik vientiesīgs, kā izliecies. Tu zini, ka Ragnai visa šī lieta daudz nevar kaitēt - un ja viņa labi tēlotu, tā viņai nekaitētu nemaz. Bet ja viņa būtu vāja! Ja viņai neveiktos - !

Teodors: Kā viņai var veikties? To jau pat eņģelis neizturētu. Publika viņai nekā nepiedotu - ne mazāko kļūmi, ne mazāko neveiklību.

Ilona: Pareizi. Un tad visi zinātu, ka tas tiesa. Ka viņa vāja aktrise, un lomu tu viņai esi devis -- personīgu iemeslu dēļ. Tava reputācija būtu pagalam. Nevis Ragnas, bet tava! Vai tā nav, Teodor?

Teodors: Ak, es nezinu. Kāda tam nozīme? Tas vairs nav svarīgi. Galvenais, ka tas neiet. Tas vienkārši nav iespējams. Kaut kas ir jādara. Lai cik nožēlojami, liekas, ka direktoram taisnība.

Ilona: Nu, nu? Ko tad viņš domā? Ko direktors grib darīt?

Teodors: Viņš mani lūdz pajautāt tev, vai tu neuzņemtos Dailas lomu.

Ilona: Es?

Teodors: Jā, tu.

Ilona: Un ko tu teici?

Teodors: Teicu, ka varu ar tevi parunāt.

Ilona: Tā. Un tev nemaz neienāca prātā, ka tas ir -- gandrīz apvainojums? Cik tad vēl laika līdz pirmizrādei? Trīs nedēļas?

Teodors: Ak, tu to varēsi. Tev pietiks ar dažiem mēģinājumiem. Es taču zinu, ko tu vari, Ilona.

Ilona: Varu -- varbūt. Bet ja nu es negribu?

Teodors: Kā tā? Tu taču gribēji šo lomu.

Ilona: Varbūt tagad es to vairs negribu.

Teodors: Bet tu pati teici, ka tā tev patīkot -- ka tā būšot viena no tavām skaistākajām lomām. Lūk -- nu ir iznācis, kā tu vēlējies. Nu tu vari to dabūt. Direktors pats tev to piedāvā, un es -- es tevi lūdzu!

Ilona: Paldies, Teodor. Cik laipni no tevis!

Teodors: Te nav runa par laipnību. Mums vienkārši nav citas izejas.

Ilona: Paldies par vaļsirdību.

Teodors: Lūdzu, Ilona.

Ilona: Cik tu esi gudrs, Teodor! Es zinu, ko tu domā. Ja es to uzņemtos -- ja es tēlotu šo lomu, tenkotājiem būtu aizbāzta mutes. Tas pierādītu, ka mūsu starpā nav nekādu nesaskaņu. Kas tas tur (rāda uz laikrakstu) -- par tevi un Ragnu tukšs izdomājums. Es saprotu, ko tu gribi, Teodor. Tu gribi, lai es tevi glābju no nelaiemes. Tu esi sprukās, un gaidi, lai tevi izvelku no cilpas. Tā taču ir, vai ne?

Teodors: Un kaut arī būtu. Vai tu to nedarīsi? Vai tiešām tu atteiksies? Es tam nevaru ticēt.

Ilona: Nē -- man liekas, ne. Kā es to varētu? Man taču tevi jāglābj. Ja tu pats mani lūdz, Tas mani tā aizkustina. Bet iekām apsolos, gribu tev ko jautāt.

Teodors: Jā? Ko?

Ilona: To pašu, ko nupat vēl tev jautāju. Teodor! Vai tev arī neliekas, ka nu mums būtu laiks izrunāties? Tā no sirds, droši un skaidri. Domāju, ka tas nu beidzot pienācis. Es to jau sen gaidu.

Teodors: Es tev jau teicu --

Ilona: Nē, draugs. Tik viegli tu vaļā netiksi. Šoreiz vairs ne. Es negribu, ka tā turpinās. Reiz taču mūsu starpā jābūt skaidrībai.

Teodors: Ak tu žēlīgais! Ko tu īsti vēlies?

Ilona: Gribu zināt, kas tev bija ar Ragnu.

Teodors: Kas man bija?

Ilona: Nu protams, bija. Kā citādi? Tagad taču tam visam beigas. Vai ne?

Teodors: Kā tu to domā?

Ilona: Es neticu, ka tu esi tik neattapīgs. Lai kas jums ar Ragnu bijis - kaut vai lielā mīlestība -, tagad taču tam beigas. Šī loma, šī izrāde bija jūsu ... teiksim skaidri... jūsu mīlestības pārbaudes akmens. Tu taču zini, kādas cerības viņa uz to lika. Ja lomu tagad viņai atņems un atdos man, viņa vainos tevi. Ne mani, ne direktoru, bet tevi. Nelolo nekādas illūzijas, draugs. Tu glābsi savu labo slavu un vietu; direktors tev būs pateicīgs; tenkas ātri apklusīs. Viss atkal būs labi. Iznemot vienu: starp tevi un Ragnu visam būs beigas. Patiesībā jau ir beigas. At dodams man viņas lomu, tu esi viņu nodevis. Viņa ir godkāriģa meitene. Tā viņai būs briesmīga vilšanās. Viņa tev to nekad nepiedos. Tik daudz es viņu pazīstu. Tāpēc es saku - bija. Nevis ir, bet bija. Mēs par to jau varam runāt gluži mierīgi, kā par pagājušu lietu. Tu droši vari man izstāstīt, kas jūsu starpā bijis. Ja tu būsi vaļsirdīgs, es tev nepārmētišu. Bet es gribu zināt.

Teodors: Ilona, tu mani moki.

Ilona: Jā, draugs. Bet tikai īsu brīdi. Tu mani mocīji visu šo laiku. Vai tas tev nekad neienāca prātā?

Teodors: Man žēl, ka tu tā -- es nekad neesmu gribējis --

Ilona: Jā, jā. Es zinu. Tev tās likās divas dažādas lietas, kam nav nekāda sakara. Ka tas, kas tev ar Ragnu, uz mani nemaz neattiecās. Vai tā nebija?

Teodors: Jā, protams, bet --

Ilona: Kādēļ tu stokies? Vai tik grūti par to runāt? Daudz grūtāk nekā darīt?

Teodors: Tu to nesaprustu, Ilona.

Ilona: Es gan cerēju, ka tu būsi drošāks, Teodor. Tev taču no manis nav jābaidās. Kā tu zini, varbūt es sapratīšu? Nu? Vai gribi, lai tev palīdzu? Man nemaz nav grūti iedomāties kā tas notika... Pēdējā laikā tu biji krietni vien palaidies. Tev trūka darba prieka un ticības saviem spēkiem. Teiksim skaidri, tu kļuvi vecs. Gaišākos brīžos tu pats juti, ka dzīve tev slīd garām, ka tu paliec laikam pakā - bet tev trūka uzņēmības kaut ko darīt. Tad tu iepazinies ar Ragnu, un viss kļuva citādi.

Teodors: Jā - bet ne tā, kā tu iedomājies.

Ilona: Es nekad neiedomājos. Es tikai gribu zināt.

Teodors: Sāku ar viņu strādāt, un pēkšņi bija tā, it kā man atcaustu gaismu. Man nokrita it kā vāki no acīm, redzēju, kas man jādara, un jutu spēku - es zināju, ko varu. Atkal ticēju sev un...

Ilona: Jā, zinu. Tu juties atkal jauns.

Teodors: Jutos kā senāk - apmēram tā, kā torciz, kad sāku strādāt ar tevi. Audzināju Ragnu, un reizē arī pats augu. Tu varbūt neticēsi, Ilona, bet tā ir patiesība - Ragna nekad notika darījusi. Tev nav iedomāties būt uz viņu grozisir-

dīgai. Viņa bija tikai iemesls, dzirkstele, kas manī kaut ko aizdedzināja. Varbūt es uz to jau sen biju gaidījis. Tam bija tā jānotiek. Gluži nejauši gadījās, ka tā bija viņa, kas man to atklāja. Sapratu, ka man jādzīvo līdzī jauniešiem, ja gribu teikt ko jaunu - meklēt tagadnes ceļus mākslā - ja ne-gribo pirms laika nogrimt pagātnē. Es jau biju diezgan dziļi grimis... Vai tu saproti? Tā bija mana pēdējā izdevība - es to nevarēju palaist garām. Ja tagad atkal dzirdu mūzas balsi, atkal jūtu iedvēsmu - tad par to man jāpa-teicas Ragnai. Tu gribi zināt, kādas mūsu attiecības. Es... es nekad neesmu gribējis tās padarīt banālas, parastas, kā tādos gadījumos bieži mēdz būt. Ar to es pats iznīcinātu cēlo un skaisto mūsu starpā. Tas man būtu sāpīgs zaudējums. Vai tam tik grūti ticēt?

Ilona: Nē. Bet viņa ir sieviete, un turklāt vēl skaista. Es tevi pazīstu, Teodor. Mūzas balsi tu taču dzirdēji no viņas lūpām un iedvēsmu smēlies viņas acīs. Vai ne?

Teodors: Ilona, tu esi netaisna. Es cenšos būt godīgs pret jums abām. Es tev sa-ku to, kas paties un svarīgs - ne to, kas nejaušs un nesvarīgs.

Ilona: Draugs, dzīvē tik daudz kas notiek nejauši.

Teodors (parausta plecus): Tad - tad tās ir tikai nejaušības.

Ilona: Gadās, ka drusku vēlāk tās kļūst ļoti svarīgas. Vai tu nekad netiki domā-jis par nākotni?

Teodors: Kādu nākotni tu domā?

Ilona: Mūsu visu. Piemēram, manu un tavu. Tavas attieksmes ar Ragnu... kā tu pats saki... ir cēlas un skaistas. Ja nu tās kļūtu arvien cēlākas un skais-tākas - arvien dziļākas un pilnīgākas. Tas taču tik cilvēciski, vai ne? Ja tās prasītu tevi visu, visu tavu sirdi, tā ka man tur vairs neatliktu vie-tas. Tad taču man arī būtu kas sakāms, vai ne? Vai par to tu neesi domājis?

Teodors (klusē).

Ilona: Bet ja nu tā būtu? Ko tad tu darītu? Tev būtu jāizvēlas. Kuru tu izvēlē-tos, mani vai viņu?

Teodors: Es -- nezinu. |

Ilona: Tātad viņu.

Teodors: To es nesaku.

Ilona: Bet tu tā darītu. Es zinu. Kā tu varētu atteikties no savas pēdējās izde-vības? No savas daiļās mūzas un iedvēsmas avota. Kas to varētu no tevis pra-sīt? Tas jau būtu gandrīz noziegums. Es tevi saprotu, Teodor. Tādas izde-vības dēļ ir vērts kaut ko ziedot. Žēl tikai... ka tev tādēļ būtu jāziedo viss tas, kas bijis starp mums. Tur arī bija daudz cēla, skaista un cilvē-

ciska. Kā mēs kopā strādājām, cīnījāmies un uzvarējām. Kā viens otru balstījām un augām. Viss mūsu ilgaiss darbs, skaistie, bagātie gadi, ko ziedoju mākslai. Man to būtu žēl... bet es jau teicu, ka tevi saprotu. Tu to darītu nākotnes - savas nākotnes labā. (Ilgs klusums.) Bet nu mums jāatgriežas īsto nībā. Tavs jaukais sapnis izsapnots. Man gandrīz žēl, ka tas tikai sapnis. Bet tā nu ir, un mēs tur laikam nekā nevarēsim grozīt. (Atkal klusums.)

Teodors: Ilona --

Ilona: Jā, protams, Teodor. Es tev palīdzēšu, cik varēšu. Ja tu tā vēlies, es tēlošu Dailas lomu. Tava slava necietīs. Viss atkal būs kā agrāk. Atskaitot vienu sīkumu - vienu mazu skabargu gludajā nokārtojumā.

Teodors: Jā? Kādu?

Ilona: Kā paliek ar Ragnu? Ko viņa darīs? Par to tu laikam neesi domājis.

Teodors: Ko es tur varu izdomāt? Man galva griežas - pašreiz esmu galīgi no slīdēm izsists. Redzēsim vēlāk... Paldies, Ilona. Man tagad jāpiezvana direktoram. Viņš gribēja zināt, vai tu uzņemsies. (Iet pie aparāta).

Ilona: Acumirkli, Teodor.

Teodors: Nu? Ko tu vēl vēlies zināt?

Ilona: Neesi tik nopacietīgs. Es vairāk nekā negribu zināt. Gribēju tikai tev ko teikt.

Teodors: Lūdzu. Klausos.

Ilona: Tu kaut ko aizmirsti, Teodor. Ir vēl kāda izeja. Brīnos, ka tev tā neienā prātā.

Teodors: Kāda?

Ilona: Spītēt visam. Pasūtīt direktoru pie deviņiem velniem. Aiziet no teātra. Pamest visu, arī draugus un sievu. Sākt no gala. Dzīvot jumbistabiņā un strādāt kādā nomales skatuvītē, kādā mazā drāmatiskā studijā - bez algas, bez slavas, bez ievēriņas. Bet brīvībā! Bet kopā ar viņu!... Mākslai - tīrai mākslai!

Teodors: Tu nerunā nopietni.

Ilona: Es zinu kādu, kas to darītu.

Teodors: Kas?

Ilona: Teodors Velde. Teodors Velde divdesmit piecu gadu vecumā.

Teodors (neskanīgi iesmejās): Ha, ha!...

Ilona: Es viņu tik labi vēl atceros. Ai! Viņš to būtu darījis.

Teodors: Tu man to ieteici darīt? Tu?

Ilona: Nē, nē, Teodor. Kā es to varētu tev ieteikt? Bez tam, tur nekas neiznāktu. Tu neaizietu no teātra. Tu neatteiktos no sasniegtā, lai sāktu atkal no gala. Nē, pat mīlestības dēļ ne. Un tu vairs negribētu dzīvot jūmtistabiņā... Nē, nē. Es tikai tāpat ieminējos.

Teodors: Hm... Vai tagad varu zvanīt direktoram?

(Pie durvīm klauvē.)

Ilona: Jā, Teodor. Zvani direktoram. (Iet pie durvīm ielaist nācēju.)

(Ragna Zāle ienāk un neveikli apstājas matālu no durvīm.)

Ilona: Lūdzu, Zāles jaunkundze. Nāciet vien dziļāk. Mēs nupat vēl jūs pieminējām.

Ragna: Es gribētu runāt...

Ilona: Jā? Ar mani?

Ragna: Nē, es... Ja drīkstu...

Ilona: Viņa grib runāt ar tevi, Teodor. Jā, protams, labprāt... Es jūs atstāšu vienus. (Iziedama pagriežas atpakaļ.) Nabaga Teodor! Es tevi neapskaužu. (Iziet.)

Ragna: Man paziņoja, ka loma... ka es nevarēšot... Vai tas ir tiesa?

Teodors: Redzu, ka tu jau zini, Ragna. Es jau baidījos... es nezināju, kā lai tev to pasaku.

Ragna: Tad - tas ir tiesa?

Teodors: Ragna, šī ir viena no nelaimīgākajām dienām manā mūžā. Tici man, ja tas atkarātos no manis vien, tas nekad tā nenotiktu. Es zinu, cik sāpīgi tas tev skar... zinu, kā tu jūties... bet lūdzu, sapemies! Lūdzu, Ragna... Esi mierīga. Nekas nav zaudēts! Izdevības iet un nāk. Būs citas lomas, varbūt vēl labākas... Tev laika diezgan, tu vēl esi tik jauna... Mēs strādāsim, mēs vēl panāksim visu... Nākamreiz tu busi arī labāk sagatavota - -

Ragna: Kādēļ?... Kādēļ?

Teodors (grib saņemt Ragnas rokas, bet viņa tās paslēpj aiz muguras): Ragna...

mana meitene... Tava sirds ir jauna un karsta... Tu tici mākslai... Bet tu nezini... Māksla nemājo stikla kalnā, Ragna, tā mājo cilvēkos. Tā ir dievišķīga un reizē arī cilvēciska... bet cilvēciskais bieži ir zems, rupjš, neglīts. Blakus daiļumam allaž glūn skaudība... glīvums... mulķība... ļaunums... Kas lai zina, kādēļ tas tā ir. Bet nezaudē drosmi, mana mazā Ragna! Mēs visu atgūsim. To es tev apsolu.

Ragna: Kas tēlos — manu lomu? Viņa? Ilona?

Teodors: Jā. Direktors tā vēlas. Un kas cits tik īsā laikā — Ragna!

(Ragna paslēpj seju rokās un izskrej no istabas. Teodors Velde nelaimīgā izskatā brīdi staigā, tad pieiet pie tālruna un uzgriež kādu numuru.)

Teodors (tālrunī): Hallo... Direktora kungs? Te Velde... Jā... Viņa ir ar mieru. Jā... kārtībā. (Rūgti.) Viss ir pilnīgā kārtībā.

P r i e k š k a r s

C e t u r t ā a i n a

(Priekškaņam atveroties, skatuvē Ilona Velde un Ragna Zāle,
kas tikko ienākusi. Drusku vēlāk uznāk Teodors Velde.)

Ilona: Ja man būtu vairāk vaļas, es ar jums labprāt parunātos. Bet šoreiz man tiešām nav laika.

Ragna: Es jūs ilgi nekavēšu.

Ilona: Ragna, jūs zināt, ka šovakar pirmizrāde.

Ragna: Zinu.

Ilona: Pulkstenis pieci. Pēc stundas man jābūt gērbtuvē.

Ragna: Jūs tiksit laikā.

Ilona: Atnāciet taču uz teātri. Starpbrīdī mēs varētu --

Ragna: Es negribu iet uz teātri. Gribu ar jums runāt šeit.

Ilona: Ak... jūs mani mokāt. Galu galā -- es viegli varu iedomāties visu, ko jūs gribat teikt.

Ragna: Nē. Ne visu.

Ilona: Visu gan. Jums tas nemaz nav jāsaka. Mēs ietaupīsim laiku, ja tūlīn jums atbildēšu. Es jūs tīri labi saprotu. Bet tās, ko jūs domājat, ir tīrās ausī-
bas. Mēs neviens jums nevēlam ļaunu. Ne Teodors, ne es, arī direktors ne.
Mēs tikai rīkojamies tā, kā prasa teātra intereses. Redziet, Ragna -- mums
visiem ir viens dievs -- vai elks, sauciet to, kā gribat -- un tas ir teātris.
Kad būsit vecāka, jūs to sapratīsiet. Mums nav izvēles. Teātra intereses
mums jāstāda augstāk par visu citu. Es uzņemos lomu tāpēc, ka to prasa teāt-
ra intereses. Mēs esam tik ilgi strādājuši, tik daudz ziedojuši, lai paceltu
teātri tādā līmenī, kādā tas ir tagad. Mēs to mīlam. Mēs esam par to atbil-
dīgi, mēs visi. Mēs kalpojam teātrim, Ragna -- dzirdat! Kalpojam. Es, Teodors,
mēs visi. Jums arī tam jākalpo, ja gribat būt laba aktrise. Apdomājiet to.

Ragna: Vai es -- tagad varētu ar jums runāt?

Teodors: Bet, Ilona -- kādēļ ne? Mašīna vēl nav piebraukta. Mums vēl ir drusku
laika.

Ilona: Ak Dievs. Nu labi. (Apsēžas.) Es klausos.

Ragna: Un jūs arī, Veldes kungs... Tikai īsu brītiņu. Es jūs nekavēšu ilgi.

Teodors: Ko tu mums teiksi, Ragna?

Ragna: Es gribēju... (Neiztur, sāk hysteriski raudāt un dodas ārā.) Ak, vai ir vērts?

Teodors (neļauj viņai aiziet): Lūdzu, Ragna! Apmierinies, lūdzu! --

Ragna: Vai vērts?... Ko tas līdzētu...

Ilona: Ļauj taču viņai iet, Teodor. Svaigs gaiss viņu nomierinās.

Teodors: Nē, es domāju, ka mums vajadzētu -- ļausim viņai runāt, Ilona.

Ragna (saņemama): Nācu jums pateikt, ka... es aizbraucu. Atpakaļ, uz Liepāju. Es te vairs nepalikšu.

Teodors: Bet kāpēc tā, Ragna? Vai tas vajadzīgs?

Ragna: Tāpēc, ka es jūs ienīstu. Jūs visus, visus! Jūs un jūsu teātri -- visu! Ak -- nerunājiet jūs par teātri, nerunājiet par mākslu! Kas jums ir teātris, Veldes kundze, kas jums ir māksla? Sakiet man, kā tas notiek -- es nesaprotu. Kā pienāk laiks, kad mākslinieks tā izžūst, tā sacietē, ka visur redz tikai sevi, sevi, sevi? Kā tas sākas, un kāpēc tas tā notiek -- kāpēc, kāpēc? Atbildiet man, kundze! Teātris, māksla!... Jums taču skatuve nav nekas vairāk kā spogulis, Tāds pats spogulis kā jūsu ģērbtuvē, tikai lielāks, gaišāks, greznāks. Jūs tanī redzat tikai sevi -- sevi! Māksla? Ha, ha, ha! Tā jums ir kā pāvam aste -- košs krāsains piedēklis, ar ko greznoties citu un savā priekšā. Vai tā nav, Veldes kundze?

Ilona: Jūs maldaties, Ragna. Es jums jau teicu. Mēs kalpojam.

Ragna: Kem? Mākslai? Kādreiz -- jā, kādreiz jūs to darījāt, kad vēl nebija viss sasniegts. Kad jūs vēl mācījāties un augāt. Bet tagad jūs esat Ilona Velde! Tagad jūs kalpojat tikai sev. Jūs nekalpojat mākslai. Jūs kalpojat savam vārdam, savai slāvai! Sev!

Teodors: Tu esi netaisna, Ragna! Tu nezini --

Ragna: Zinu gan. Jums vienmēr jābūt pirmajā vietā. Vienmēr jums jādabū labākās, skaistākās lomas. Jūs gribat sēdēt kā karaliene tronī. Jūs esat tik liela un varena! Vienīgais, no kā jūs baidāties -- ka neatrodas kāda cita, kas varētu jums atņemt kroni. Kāda cita, kas iedrošinātos uz brīdi jums aizstāties priekšā. Tas būtu briesmīgi! Jūs gribētu samīt katru, kas tikai iedrīkstas pacelt galvu. Tikai tad, kad viss notiek jums pa prātam, jūs esat ar mieru kalpot mākslai. Jā, tad jūs pat esat mierā glābt teātri. Ja tā nebūtu, teātris nebūtu vērts, ka to glābj. Tas varētu mierīgi iet bojā.

Teodors: Ragna, paliec jel klusu. Tu atļaujies par daudz.

Ragna: Jā!... Nu jūs varat būt apmierināta. Jūs gribējāt manu lomu, un to dabūjāt. Nezīnu, kā jūs to esat panākusi, bet tas jums ir izdevies. Jūsu gods glābts,

jūsu slava nav aptumšota. Kas par to, ka kādai citai izpostītas cerības, laupīts prieks dzīvot un strādāt? Tā jau tikai jauna iesācēja. Kas par to, ka tai atņemts viss, kam viņa ticējusi? Jūs šovakar dzirdēsiet aplausus un saņemsit ziedus.

(Ragnai runājot, Ilona Velde pamazām pārvēršas; viņa mazāk klausās Ragnas vārdos, vairāk vēro tās kustības un vaibstu spēli.)

Ilona (domīgi, vēl šaubīdamās): Ā! Diezgan labi. Diezgan labi.

Teodors: Klusu, Ragna! Es tev aizliedzu tā runāt. Ilona to nav pelnījusi - to ne. Tu pati nezini, ko runā.

Ragna: Un jūs, Veldes kungs! Lielais, atdzimušais mākslinieks! Cik skaisti jūs nesen vēl pratāt runāt par mūzas aicinājumu. Par jaunu ceļu meklēšanu. Par dzīvi mākslai! Par mākslu daiļi un pilnīgi dzīvot! Kas tie bija par jūsmīgiem un sirsnīgiem vārdiem, ko jūs man teicāt! Kā tie mani reibināja un mulsināja! Kādas cerības tie man modināja!

Teodors: Ja tu tos labāk atcerētos, tu tagad tik aplam nerunātu.

Ragna (neklausīdamās): Un ne tikvien par mākslu - jūs runājāt arī par mīlestību. Es gandrīz jums noticēju - tik jauki jūs pratāt runāt. Domāju, ka cilvēcīgā un mākslas mīlestība ir viena un tā pati. Jā... Man likās, ka cilvēks un mākslinieks ir viens un tas pats. Kā es esmu maldījusies! Cik veikli jūs mani piemānījāt! Varbūt jūs to negribējāt - bet jūs tomēr to darījāt. Tagad es zinu. Nē, cilvēks un mākslinieks nav viens un tas pats. Kamēr mākslinieks lido mākoņos un runā eņģeļu mēlēs, cilvēks - cilvēks dažkārt ir tupeļu varonis, nelga, kas bīstas ne tikvien sievas, bet pats savas ēnas. Tagad es to zinu. Jūs man to mācījāt, Teodor Velde.

Teodors: Ragna! To es no tevis negaidīju.

Ilona: Panāciet te, istabas vidū. Seju pret gaismu. Tā.

(Ragna, nekā nedomājot, viņai paklusa.)

Ragna: Jā, jūs! Jūs!... Kur nu ir jūsu jaukie vārdi, jūsu skaistie solījumi? Kur paliek mūsu kopīgais darbs, kur jaunie ceļi, ko jūs solījāties meklēt un man rādīt. Kur dzīve mākslai un radīšanai - kur mūsu skaidrā, ideālā mīlestība? Pietika ar apgāztu tenku vācelīti, ar dubļu sauju, ar pirksta mājienu no augšas, lai jūs to visu aizmirstu. Jūsu skaistie vārdi un solījumi pajuka kā pelavas vējā. Kāpēc jūs nesakāt patiesību? Sakāt taču skaidri, ka miegs

jums saldāks par visiem spirtajiem vājiem dzīvē un mākslā. Ka mīksta rīta kurpes jums dārgākas par septiņpūdžu zābakiem -- ka viss tas tikai vārdi, vārdi, kam es mulķe, esmu ticējusi --

Ilona: Labi... labi! Ko tu saki, Teodor?

Teodors: Ragna, tu taču nedomā līdzi tam, ko runā! Ja es zaudētu darbu teātrī, es taču arī tev nevarētu palīdzēt. Tad tiešām viss paliktu tikai tukši vārdi.

Ragna: Kādēļ jums tas jāzaudē? Paturiet taču to, neviens jums to negrib atņemt. Palieciet un kalpojiet vien tālāk savai mākslai -- kā jūs to saucat. Ir taču labi! Viss atkal kārtībā, jums ne par ko nav jāraizējas. Es arī jūs veirs netraucēšu. Paturiet savu teātri, savu -- mākslu! Ja tā ir tāda, es to negribu. Kādreiz... vēl nesen, šurp braukdama... es to visu iedomājos citādu. Skaidru kā avota ūdeni, tīru kā liesmu... Ak -- tas ir bijis tikai aušīgas meitenes sapnis. Žēl -- bet tas nu izsapnots. Es tagad iešu. (Ātri iet ārā.)

Ilona: Acumirkli. Pagaidiet.

Ragna (negribot pagriežas atpakaļ): Jā?

Ilona: Viss tas, ko jūs te sarunājāt, ir mulķības. Briesmīgas mulķības, no viena gala līdz otram... atskaitot varbūt dažu vārdu par Teodoru, kas skanēja diezgan pareizi...

Teodors: Ilona! Es izlūdzos --

Ilona: Bet tas nav svarīgi. Svarīgi tas, ka jūs bijāt... diezgan laba. Man patika. Un tev, Teodor?

Teodors: Tieši briesmīgi! Ja es nezinātu, ka viņa uztraukta un -- un --

Ilona: Iekām aizejat, es gribētu dzirdēt monologu. ~~Atceraties?~~ To pašu, ko jūs te kādreiz iesākāt... tik vāji, ka nevarēju noklausīties līdz galam. Es nekā nesolu, bet ja jums tagad ietu labāk, jūs varbūt varētu lomu kādreiz dublēt. Es saku, varbūt. Man nav daudz laika. ~~Sāciet!~~

Ragna (izbrīnā un spītā): Ha, ha! Bet kādēļ ne? Tā būs -- mana izrāde! Mana pirmā un pēdējā -- un vēl šeit -- tik prominentu klausītāju priekšā. Ha, ha!... Kādēļ ne? Ja Ilona Velde tā vēlas... (Iznāk skatuves priekšā un pēc klusuma brīža, apkārtņi aizmirsusi, kā sapnī runādama un kustēdamās, runā un tēlo lomas monologu.) "Nu esmu galā, un tālāk vairs nav, kur iet. Es nekā vairs negribu, tikai mieru -- mieru! Atstāj mani tepat, es tevi lūdzu. Aizmirstiet mani, jūs visi! Aizmirsti, ka es vēl esmu. Tu to viegli varēsi -- es taču tev nekas neesmu bijusi -- nekad. Tikai tāds nieks, par ko nav jādomā. Vienmēr esmu bijusi tik tālu no tevis -- kā citā krastā, kā pasaules otrā malā. Domāju, ka sirds var pārlekt tālumun un laiku. Ka tālums mūs saista un laiks uz mums gaida. Es skūpstīju vēju un teicu tev: pacel vaigu! Vai tu jūti vēja skūpstu? Tās ir manas lūpas, kas sniedzas tev pretī. Lietū es tev čukstēju: izstīp roku! Vai jūti lietus lāsi dolnā? Tā ir mana sirds, aiztaisi dolnu un turi to cieti. Redzi, es vienmēr esmu pie tevis, ar vēju, ar lietu, ar

rudons lapšm un sniega pārslām - viss mūs viono, nekas mūs nevar šķirt. Domāju, ka tu mani dzirdi, tik skaļi kļodza mana sirds... Bet neviens to nedzirdēja - tu arī ne... Un tagad - tagad mana sirds ir apklususi - tā ir pavisam klusa un viena. Es nekā nepārmetu, nekā nelūdzu - tikai mieru! Es gribētu būt akmens, kas nejūt, ka tam iet pāri - - kluss, pelēks akmens tava ceļa malā... vairāk nekas. (Beigusi, lēnām pagriežas un iet ārā.)

Ilona: Labi! Tiesām labi. Ko tu domā, Teodor?

Teodors: Protams - diezgan labi. Cik nu atļauj tik mulķīgs teksts. Ak, kā derēja vēl uz pusi saīsināt...

Ilona: Es domāju, jūs nu esat tik tālu, Ragna. Ejiet uz teātri un tēlojiet lomu.

Teodors: Ko?!

Ragna (pie durvīm): Ko... jūs... teicāt, kundze?

Ilona: Es teicu, ejiet uz teātri un tēlojiet lomu.

Ragna: Tūliņ?... Šovakar?...

Ilona: Jā, tūliņ. Šovakar.

Teodors: Ilona! Kas tie par mulķīgiem jokiem?

Ilona: Kas te joko? Es nejokuju, Teodor.

Ragna: Kundze - -

Teodors: Tas nevar būt. Tu nerunā nopietni.

Ilona: Pavisam nopietni. Es solījos Ragnai palīdzēt, kad viņa būs tik tālu tikusi. Vai tu neatceries? Reiz es viņu jau pārbaudīju. Toreiz viņa neizturēja. Viņa zināja vārdus, bet neprata tēlot. Viņai trūka pārdzīvojuma. Tagad viņai tas ir. Viņa var tēlot lomu.

Ragna: Bet, Veldes kundze... kā? Kā es to varu? Šovakar pirmizrāde - - visi sagaida, ka - - jūs esat galvenā lomā...

Ilona: Es šovakar neuzstāšos. Jūs varat lietāt manu gērbtuvi. Jūs vēl tiksit laikā. Lejā gaida mašīna.

Ragna: Es... tam nevaru ticēt... kundze... ka jūs pēc tā, ko nupat vēl teicu...

Ilona: Ko jūs teicāt? Es neklausījos. Es skatījos, kā jūs tēlojāt. Jūs tēlojāt labi, ar izjūtu un pārdzīvojumu. Tā, kā jātēlo. Ejiet, ko jūs vēl gaidāt?

Teodors: Ilona - - ir gan aprīlis, bet taču ne pirmais - - beidz taču - - tu ej par tālu! Tas nav tiesa! Viņa joko, Ragna, viņa taču joko! Tas nav tiesa. (Aizstājas Ragnai ceļā.) Ragna, neklausī viņai! Tā būtu nelaime - katastrofa

-- mums visiem -- man, tev, teātrim! Citreiz, varbūt. Bet šoreiz ne! Tagad ne!
Tas vienkārši nav iespējams.

Ilona: Neklausaities. Tas nav svarīgi. Nekas nav svarīgi. Ja jūs esat mākslinieks, jums tas jādara. Darait, ko sirds jums liek, Ragna. Neklausaities ne uz ko. Neskatāties ne pa labi, ne pa kreisi. Ejiet savu ceļu. Ejiet uz teātri un tēlojiet. Tā ir jūsu lielā izdevība, ko jūs gaidījāt. Es jums vēlu labas sekmes.

(Ragna projām.)

Teodors: Ilona, apžēlojies! Esi taču prātīga. Apdomā, ko tu dari! Ragna, es tev aizliedzu! Paliec! Tu nekur neiesi -- mēs to noskaidrosim --

Ilona: Viņa jau ir projām, Teodor.

Teodors (atkrīt krēslā): Ko tu izdarīji? Ilona!... Kas tagad notiks?

Ilona: Nekas. Viņa šovakar uzstāsies manā vietā. Es ceru, ka viņai labi veiksies.

Teodors: Ko mēs tagad teiksim direktoram?

Ilona: Mēs teiksim direktoram, ka nejutos vesela un šovakar nevaru uzstāties. Vai rāķ nekā.

Teodors: Viņš dabūs trieku.

Ilona: Cerēsim, ka tā būs bez nāvēģām sekām.

Teodors: Vai tu man nepateiktu, ko tas viss nozīmē? Kas ar tevi noticis?

Ilona: Nekas. Tikai maza kaprise. Slavenām aktrisēm mēdz būt kaprises. Tāpat lieliem režisoriem. Vai tu to nezināji?

Teodors: Bet kādēļ? Kādēļ?... Tu man solīji, ka tēlosi lomu.

Ilona: Ā, bet tad es nezinaju to, ko tagad zinu. Man likās, ka Ragna vēl gluži zaļa iesācēja. Esmu maldījusies. Vai arī viņa tieši pēdējā laikā ļoti augsi. Vienalga... Tagad zinu, ka viņa ir apdāvināta aktrise. Viņa var tēlot, un gluži labi. Arī Dailas lomu. Tu esi nepareizi darījis, viņai to atņemt. Es gribu izlabot tavu kļūdu. Tas viss. Kas tur ko nesaprast?

Teodors: Direktors viņai to neļaus. Viņš atceļs izrādī.

Ilona: Neatceļs vis. Ir jau par vēlu. Biļetes būs pārdotas, publika drīz sāks nākt zālē. Viņš piekritīs. Viņam nekas cits neatliek, kā laist Ragnu skatu vē. Bet tu varētu gan viņam piezvanīt. Esi tik labs. Un tūlī.

Teodors: O!... Vai tu arī zini, ko tu man ar to dari? Man?

Iļona: Lai tas būtu, kas būdams, man liekas, tu to esi pelnījis. Vismaz daļēji.

Teodors: Un Ragnai - ja viņai neveiksies - - un viņai noteikti neveiksies, pirmo reiz tik lielā lomā, un vēl tādā uztraukumā - vai tev neliekas, ka būsi viņai nodarījusi vairāk ļauna nekā laba? Tādos apstākļos, tik nelabvēlīgi noskaņotas publikas priekšā! Tu būsi iznīcinājusi viņas karjeru! Viņa - viņa būs pagalam!

Iļona: Cerēsim, ka nebūs tik ļauni. Un ja arī būtu - vai tad viņa pati to nebūtu pelnījusi?

Teodors: Es arvien vēl domāju... un nevaru izdomāt. Nesaprotu, kas tev noticis. Es tā palāvos uz tevi - - un nu pēkšņi - -

Iļona: Vai tu tagad nepiezvanītu direktoram? Parunāties. mēs varēsim arī vēlāk.

Teodors: Ko lai - ko lai viņam saku?

Iļona: Izdomā kaut ko. Ka esmu saaukstējusies. Vai aizsmakusi. Kaut ko.

(Teodors satraukts un domīgs brīdi staigā pa istabu, tad pieiet pie tālruna.)

Teodors: Un tu tiesām paliec pie sava? Pie šīs trakās iedomas?

Iļona: Lūdzu, Teodor!

Teodors (nopūšas): Ja visā šai trakumā ir kas labs, tad tas, ka tu ar to pamatīgi iegriez direktoram. Tas man vienīgais gandarījums. Es zinu, ka tagad esmu pagalam. Beigts un pagalam. Bet viņš to arī ilgi pieminēs.

Iļona: O, tu to pārceietīsi. Kaut arī tu neesi sevišķi uzņēmīgs - un katrā ziņā tev trūkst drosmes -, tu tomēr esi diezgan izturīgs. Es tevi pazīstu, Teodor. Tu izturēsi.

Teodors: Nē, tu nesaproti. Direktors neticēs, ka tu esi slima. Viņš neticēs nevienam manam vārdam. Viņš domās, ka es viņam atspēlējos. Viņš gribēja atņemt Ragnai lomu. Tagad viņam būs jānorij lepnums un jālūdz viņa atpakaļ. Tas viņam būs rūgts kumoss! O! Man gribētos redzēt viņa seju, kad viņš dzirdēs - - (uzgriež tālruna numuru, aparātā:) Vai tur būtu direktora kungs?... Teodors Velde... Jā, lūdzu... (Brīdi gaida.) Direktora kungs?... Nē, vēl ne... Es jums zvanu kādā nepatīkamā lietā... Ziniet, Iļona nejutās vesela... Nē... diemžēl nevarēs... (Iļonai, ar plaukstu uz klausuļa:) Šito tev vajadzētu dzirdēt!... (Tālrunī:) Pēkšņa lēkme... ko? sirds? Nē, ja te kādam draud sirde lēkme, tad tikai man... Aizsmakama lēkme... viņa ir pilnīgi aizsmakusi... Ārsts aizliedz trīs dienas runāt... jā, diemžēl... paldies, es pateikšu... (Iļonai:) Viņš tev izteiks līdzjūtību!... (Tālrunī:) Jā, pilnīgi saprotu... stāvoklis nelāgs... nevar atcelt, protams, ne... Ziniet, ko es jums ieteiktu! Ragnu... jā, Ragnu Zāli... viņa zina lomu... un pēdējos mēģinājumos bija diezgan laba... Tas būtu vienīgais, ko es no savas puses... Viņa jau ir ceļā uz

teātri... jā... Lūdzu, lūdzu. Man tiešām žēl, ka tā iznāk... Ne par ko. (Noliek klausuli.) Viņš man pateicās par manām pūlēm. Tev vajadzēja dzirdēt, kā tas skanēja! Apmēram kā dusi saldi pie sievasmātes kapa.

Ilona: Paldies, Teodor. Tas bija ļoti laipni no tevis.

Teodors: Lūdzu... Tā, nu es esmu norakstīts. Tas bija pēdējais piliens. To viņš man nekad nepiedos. Es zinu. Ar to es saplēšu savu līgumu nākamai sezonai.

Ilona: Nedomāsim tālāk tik ļauni.

Teodors: Tev varbūt liekas, ka to es arī esmu pelnījis?

Ilona (parausta plecus).

Teodors: Tu klusē? Tad es tev ko teikšu, Ilona.

Ilona: Jā?

Teodors: Man šķiet, nu es zinu, kāpēc tu to darīji.

Ilona: Tiešām? Pastāsti, lūdzu.

Teodors: Jā. Tagad es saprotu. Es tikai nezināju, ka tu vari būt tik ļauna.

Ilona: Ļauna?

Teodors: Ļauna un atriebīga. Un par ko? Par dažiem pārsteidzīgiem vārdiem no naba nelaimīgas meitenes mutes. Es tevi pilnīgi saprotu. Lūk, nelaimo tā, ka viņa pateica patiesību. Vai ne? Viss, ko Ragna par tevi teica, bija patiesība. Par tavu iedomību, tavu pašmīlību, tavu spoguļošanos sevī. Viss! Un to tu viņai nevari piedot. Par to tu viņai tagad atriebies. Tu viņai neatbildēji vārdiem. Nē, tam tu esi par lepmu. Tu, Ilona Velde, taču neķildosies ar kaut kādu iesācēju aktrisi! Tu viņai atbildēji darbiem. Tu izmantoji izdevību, lai viņu iznīcinātu.

Ilona: Iznīcinātu? Kā tā? Es taču viņai doņu vislabāko izdevību kļūt slavenai. Ja viņai šovakar būs panākumi -

Teodors: Ha, ha! Viņai bez sagatavošanās pēkšņi jāstājas tik kritiskas, tik nelabvēlīgas publikas priekšā - vai tu droši zini, ka aplausu vietā viņu nesapens ar smiekliem un nievām?

Ilona: Kā lai es to zinu?

Teodors: Labāk gan būtu, ja tu to droši zinātu.

Ilona: Tu taču iesi uz teātri. Tu man pastāstīsi.

Teodors: Jā, protams. Bet varbūt tad jau būs drusku par vēlu.

Ilona: Kā tu domā? Kāpēc par vēlu?

Teodors: Redzi, tas vēl nav viss. Es vēl neesmu visu pateicis.

Ilona: Jā? Pēkšņi tu esi kļuvis ļoti runīgs. Cik sen vēl no tevis nevarēju izspiest ne vārda.

Teodors: Tu domā, ka tu esi ļoti gudra. Ai, cik gudra tu esi, mana Ilona! Tu domā, ka vari mūs bīdīt kā šaha figūras. Tu stāvi aiz kulisēm un rausti pavēdinus, bet mēs - mēs kā ķipari dejojām pēc tava prūta! Vai ne, Ilona? Gudrā, neaizsniedzamā, par visiem parādā Ilona Velde! Bet pielūko, ka pavēdieni nesapinas, Pielūko, ka gudrās aplēses nesajūk! Varbūt tomēr ir kaut kas, ko tu nezini. Ko tu ar visu gudrību neesi paredzējusi.

Ilona: Un kas tas būtu, Teodor?

Teodors: Tas, ka tagad no Ragnas panākumiem vai neveiksmes varbūt atkarājas drusku vairāk, nekā tu domā.

Ilona: Tu runā mīklās, Teodor.

Teodors: Ja viņai būs panākumi - varbūt viss vēl būs labi. Bet tu taču uz to necerī, vai ne? Tu sagaidi - tu paredzi, ka viņa piedzīvos briesmīgu neveiksmi. Un tur tev taisnība, tas ir sagaidāms. Vai zini, kas tādā gadījumā varētu notikt?

Ilona: Nē. Un tu?

Teodors: Ja viņa aizietu no teātra... tu zini, ka sarūgtinājumā viņa to droši vien darīs... un es zaudētu vietu... ja mums abi būtu jāšak no gala... tad... zini, ko, Ilona? Varbūt es tomēr varētu dzīvot jūmtistabiņā. Varbūt es tomēr varētu mākslas un brīvības labā pamest mēkstās rītkarpes, silto vietu un - un - -

Ilona: Un sievu? Tā taču tu gribi teikt, vai ne?

Teodors: Ne teikt, bet jautāt. Vai to tu esi apdomājusi? Vai tas tevi drusku nepārsteigtu?

Ilona: Un tu domā, ka tu tiešām to varētu?

Teodors: Protams, tev tas liekas neticami. Tu domā, ka man trūkst drosmes un uzņēmības; reizēm tu pat man to pārmet. Bet, lai cik savādi tev tas liktos - jā, es domāju, ka varētu. Pēc tā, ko tu šovakar izdarīji - nu, kad tik skaidri kā vēl nekad redzu tavu īsto dabu, man liekas, es tiešām to varētu. Es tikai gribēju jautāt, vai tu to zini un esi paredzējusi. Nu? Ko tu uz to saki?

Ilona (klusē).

Teodors: Atbildi taču man! Vai nu tev vairs nekā nav, ko teikt? Kādēļ tu tagad

DAUGAVAS VANAGU
LATVIEŠU TEATRA KRĀTUVE

Bostonā:

klusē?

Ilonas: Ak, es atcerējos, ka esmu aizsmakusi. Tu taču pats to teici, Teodor. Ār
man trīs dienas noliedzis runāt.

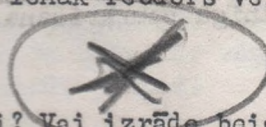
(Teodors Velde ātri iziet no istabas. Ilona brīdi pagaida, tad
priet pie tālruža un uzgriež kūdu numuru.)

Ilona (tālrunī): Direktora kungs? Jā, es... Tikai pateikt paldies. Jūs taču zināt
par ko. Paldies, ka jūs mani sapratāt un man palīdzējāt.

P r i e k š k a r s

Piektā aina

(Vēlāk tai pašā vakarā. Skatuve tumša, atskaitot vidu ap dīvanu un tālruņa galdīpu. Ilona Velde sēd dīvanā un lasa. Priekškarām atveroties, ienāk Teodors Velde, mēteli, cepuri rokā.)

Ilona: Tu jau atpakaļ, Teodor? Tik ātri? Vai izrāde beigusies?

Teodors (saguris, īgns, pa rokas galam aizmot cepuri, vēlāk arī mēteli): Nē... vēl nav pusē. Es vienkārši nevarēju ilgāk izturēt.

Ilona: Ko izturēt?

Teodors: Ak, labāk nejaudā. Tu pati vari iedomāties.

Ilona: Es negribu iedomāties. Es gribu zināt. Nu, pastāsti taču.

Teodors (nopūšas): O!... Tas bija briesmīgi. Nemaz nav iespējams izstāstīt, kā tur šovakar izskatījās. Tā es teātrī nekad neesmu juties. Kā apsūdzētais tiesā, spriedumu gaidot... Neviens ar mani negrib runāt... nodur acis... aiz muguras sačukstas... pavada zobgalīgiem skatiem... Es jutos, it kā būtu atnācis plīks vai apakšveļā... Direktors pat nenāca apsveicināties - izlikās aizņemts birojā - lai gan viņam tur nekā nebija, ko darīt.

Ilona: Un publika? Vai zāle bija pilna?

Teodors: Jā, līdz pēdējai vietai. Izrāde izpārdota. Bet - kas tā par publika! Kad paziņoja personu maiņu - ka tavā vietā būs Ragna - nu, tad tev vajadzēja redzēt!... Tas bija kā... kā savandīts skudru pūznis! Tāda publika!... Nemaz kā teātrī - drīzāk kā tiesā, kādā sensacionālā alimentu prāvā... Pēc trešā zvana izgāju zālē. Tumsā apsēdos pēdējā rindā, papildu krēslā...

Ilona: Kā Ragna tēloja?

Teodors: Ak, es nezinu. Vai es varēju sekot tam, kas notika skatuvē? Man bija tā, it kā sēdētu nātru dobē... Čuksti, piezīmes, zobgalības, smieki... Binokli gāja no rokas rokā... Kāda resna bodniece, kas sēdēja blakus, visu laiku raustīja man aiz piedurknes un čukstēja: kurā ir tā? Kurā ir tā? Kas tā, es teicu?... Nu, tā direktora mīļākā! Ha!... Pat nezināja, direktora vai režisora, bet arī bija dzirdējusi. Oits atkal: vai tas tiesa, ka viņa sieva dabūjusi trieku?... O!... O!...

Ilona: Un tālāk? Pēc cēliena?

Teodors: Šķidri aplausi galerijā - bet ložās un parketā ledains klusums. Ironiska vienaldzība... Es tev teikšu, tas bija kaut kas šausmīgs! Otram cēlienam sākoties, es aizbēgu. Tumsā - kā zaglis.

Ilona: Tev tomēr vajadzēja palikt līdz beigām.

Teodors: Es jau teicu - es nevarēju izturēt. Un ko tas dotu? Es tāpat zinu, kāda būs beigas. Pilnīga caurkrisana. Šo izrādi vēl var glābt tikai brīnums.

Ilona: Nabaga Ragna!

Teodors: Ha! Un tu to saki? Tu!... Man nemaz negribējās nākt mājās. Labāk būtu iegriezies kādā krogā un ietaisījis krietnu ķiveri, lai nav ne par ko jādodomā. Priecājies tu viena pati par savu uzvaru.

Ilona: Es ne par ko nepriecājos.

(Pie durvīm klauvē.)

Teodors: Kas tur varētu būt? Vai tu kādu gaidi?

Ilona: Es? Nē. Paskaties, lūdzu.

(Ieskrej Austris Lukstiņš. Viņam ar baltu plūkstori aplipināti deniņi un viena roka pārsieta un iekārta saitē.)

Austris (aizelsies, uztraukts): Vai Ragna šeit?... Piedodiet, ka traucēju, bet man jāzina... kur Ragna?

Ilona: Ā, Plukstiņa kungs! Labvakar.

Teodors: Kas tas tāds?

Austris: Lukstiņš. Austris Lukstiņš. Es atvainojos...

Teodors: Ko viņš te meklē?

Ilona: Tu taču dzirdēji. Zāles jaunkundzi.

Austris: Viņas - nav šeit?

Ilona: Kā redzat.

Austris: Ak Dievs... Tad es vairs nezinu. Izmeklējos visur - mājā, pie draudzenēm - nekur nav. Te - pie jums - bija mana pēdējā cerība. Ja te arī viņas nav, tad - tad - -

Ilona: Kas tad?

Austris: Baidos, ka būs noticis vislaunākais.

*Jāniņi Ilona
amīdā Veldre*

laba puse

Sabūvēti!

pret Jaldi

Ilona pusi

Ilona: Nebaidieties. Vislaunākais nav noticis.

Austris: Jūs nezināt, ~~landze~~. Es viņu šorīt satiku. ~~Viņa ar mani negribēja runāt.~~
~~Bet es redzēju.~~ Viņa bija dziļā depresijā. Tās lugas - tās izrūdes dēļ. Gluži
patoloģiskā afekta stāvoklī. Un ja tagad ar viņu kas notiks - tad tā būs
mana vaina. Tas gulsies uz manas sirdsapziņas.

Ilona: Kādēļ tā?

Austris: Nu taču tā nelaimīgā raksta dēļ! Ar to ~~taču~~ ^{Viss} šī nelaime sākās.

Teodors: Paklausies, Ilona. Vai šis cilvēks nav tas - tavš anonimais vēstulju
rakstītājs?

Ilona: Tas pats. Mans nezināmais labvēlis.

Teodors (dusmās): Ā! ā!... Liekas, jums ir kāda sakars arī ar to rakstu? To ģoni-
ālo rakstu Aizkulišu Vēstnesī? Ko? Atbildiet, kad es jums jautāju!

Austris: Tā visa mana vaina. Es - tikai es esmu pie visa vainīgs!

Teodors (paceltām dūrēm tuvojas Austrim): Es jums! Un jūs vēl nekaunāties rādī-
ties te, manās acīs! Ak, jūs - jūs - es jums varētu pakausi iedauzīt! Es
jums varētu kaulus salauzt... Bet redzu, kāds man jau aizsteidzies priekšā!
... Kā jūs - kā jūs varējāt rakstīt tik nekrietnus melus... tādās nejādžībās!

Austris: Es to neesmu darījis! Es nekā neesmu rakstījis!

Teodors: Neliedzieties! Jūs nupat vēl teicāt, ka esot pie visa vainīgs.

Austris: Jā! Es! Bet es neesmu rakstījis. Ticiet man. Es jums visu izstāstīšu. Es
vaļsirdīgi atzišos. Man - - tas gan bija prātā. Es pat aizgāju līdz Vēstneša
redakcijai. Bet pie durvīm apdomājos. Kā es varētu Ragnai darīt tādu kaunu?
Nē, es to nespēju. ~~Bet es biju dziļā depresijā.~~ Atpakaļ nākot iegriezpos pie
Sirona. Un tur es... satiku kādu paziņu. Kādu bijušo studentu, pakļūdušu žur-
nālistu. Viņš ir no manas puses, no Liepājas. Iedzērūm, sākām runāt un - -
bēdās es viņam izkratīju sirdi. Es... viņam visu izstāstīju - visu! Tikai
vēlāk attapos, ko esmu izdarījis! Un kā tad - nākamā Vēstneša numurā viss
bija iekšā - vārdu pa vārdam!

Teodors: Vai pasaulē ir redzēts lielāks ēzelis!

Austris: Nav. Vārds vietā! Lielākais ēzelis pasaulē. Bet es to tā neatstāju. Ma-
nī viss vārījās. Es viņu uzmeklēju, šo nelieti, un - jūs varat iedomāties,
kas notika.

Teodors: Jā. Es redzu. Viņš bija stiprāks par jums.

Austris (rāda pārsējumu): Jūs domājat - šīs nieka skrambas? Phe! Jums vajadzēja
redzēt viņu - to otru! Viņu aizveda ātrā palīdzībā! Viņš gul sarkanā krusta
slimnīcā. Un man - būs jāiet uz tiesu - -

Ilona (smiekļus valdot): Jūs esat rīkojies kā vīrs. Cerōsim, ka tiesnesis to sapratīs un jūs attaisnos. Vai vismaz jums nebūs ilgi jāsēd.

Austris: Bet Ragna -- viņa to nesaprot. Viņa arvien vēl dusmojas uz mani. Kaut es vismaz zinātu, kur viņa ir! Ka viņai nav noticis kas ļauns.

Ilona: Apmierinieties. Viņa ir teātrī. Viņa pašreiz tēlo savu lomu.

Austris: Teātrī --? Kā -- vai tad jūs --?

Ilona: Redziet pats. Es taču esmu šeit.

Austris: Tiešām! Es to nemaz --

Salvatori, unifs

Ilona: Nepamanījāt?... Nekas, Es jums to piedodu. Jums prātā svarīgākas lietas.

Austris: Jūs sakāt, teātrī? Tad tomēr!... Jā, viņa vienmēr panāk, ko grib. Kaut tikai viņa tā nejaunotos uz mani!... Kaut es zinātu, ko tagad darīt!

Ilona: Es jums to varētu pateikt.

Austris: Jā? Lūdzu, kundze. Sakait, kas man jādara.

Ilona: Cik jums naudas?

Austris: Man -- naudas? Kāpēc --?

Ilona: Sakiet.

Austris: Man nav daudz... pieci vai seši lati.

Ilona: Tas tiešām nav daudz. Teodor, iedod viņam divdesmit latu. Vai labāk trīsdesmit.

Teodors: Es viņam -- naudu? Es -- lai dodu naudu -- tam cilvēkam?!

Ilona: Jā. Esi tik laipns. Viņš tev vēlāk atdos. (Teodors vilcinādamies iedod Austrim naudu.) Tā... Tagad ejiet un nopērciet puķes. Skaistākos ziedus, ko vien var dabūt. Par visu naudu.

Austris: Bet, kundze -- ir vēls -- veikali būs slēgti.

Ilona: ~~Tad attaisiet vēl!~~ *Tai* ielauzieties kādā dārzniecībā! Jums tik un tā jāiet uz tiesu. Vienalga, kā -- bet dabūjiet ziedus. Un steidzieties uz teātri. Cik vien ātri varat.

Austris: Jūs domājat --?

Ilona: Jā. Redziet... Varbūt Ragnai šīvakara izrādē nebūs lielu panākumu. Iespējams, ka viņai... necik labi neveiksies. Varbūt neviena viņai nepasniegs

puķes. Ja jūs tad aiznesīsit veselu klēpi skaistu ziedu, tad - varbūt viņa uz jums vairs tā neļausosies... Bet staidzieties! Jums nav daudz laika.

Austris: Es jau eju! ~~Es zinu, kas es toš dabūšu.~~ Paldies, ~~laime!~~ Es to izdarīšu!

(Austris sajūsmā izrauj roku no saites un aizskrej.)

2 reizes uz izzi!

Teodors: Ilona, kas te īsti notiek? Ko tu ar to domā? Tu liec man dot naudu šim nelietīgajam zenķim, šim - -

Ilona: Viņš nav nelietīgs, Teodor. Viņš ir jauns. Tikai jauns!

Teodors: Bet saki, kas ar tevi noticis? Es tevi vairs nepazīstu.

Ilona: Es šovakar pati sevi lāgā nepazīstu. Tev tainība, kaut kas ir noticis. Es arī nezinu, kas. Zinu tikai, kad tas sākās.

Teodors: Kad Ragna bija šeit?

Ilona: Jā. Un kad sūtīju viņu uz teātri. Tad man - kaut kas notika.

Teodors: Tādu es tevi son neesmu redzējis. Kaut kas tevī kvēlo un staro. Kā kāda iekšēja gaisma - -

Ilona: Tas bija tik savādi... Viņa ienāca un sāka runāt, tik spītīgi, tik netaisni un ļauni - un man likās: tā ir tukša godkāriība. Bet tad man bij jādromā: kur es to visu jau kādreiz esmu dzirdējusi? Viņas vārdi man bija tik pazīstami; man nemaz nebija jāklaušās, es jau iepriekš uzminēju, ko viņa teiks. Un tad - es pēkšņi zināju: tā taču esmu es pati, kas tur runāju. Ne Ragna Zāle, bet es pati. Vai tu to vari saprast?

Teodors: Nē.

Ilona: Es pati - kādreiz, savu skatuves gaitu sākumā. Es zināju: tā nav ne godkāre, nedz iedomība, kas runā ar viņas lūpām - tās ir viņas jaunās asinīs! Kā tās verd un puto - kā plosās un kliez viņas jaunā sirds. Pēkšņi es viņu sapratu - es visu redzēju citām acīm - savām jauno dienu acīm - un es izbijos. Es domāju: vai tiešām viss vēl ir tāpat? Vai nekas nav grozījies?

Teodors: Kas tāpat?

Ilona: Kā toreiz, kad es sāmu. Visapkārt tas pats aukstums un vienaldzība, tā pati aklā, kurlā pasaule - tie paši miegainie, kūtrie, glēvie ļaudis?... Tikai tavās krūtīs skan zelta zvani, deg baltā liesma - tikai tevī vien, cits neviens to neredz un neļū. Tu vari raudāt, kliegt, sist galvu pret sienu - neviens nedzird, nevienam gar to nav nekādas daļas... Vai tu saproti, ko es gribu teikt?

Teodors: Tas nav sevišķi grūti. Visiem iesācējiem tā liekas.

Ilona: Nē, tas nav tas. Paklausies. Tagad es katru brīdi dzīvoju kā skatuve... publika, kritika, sabiedrība seko katram manam vārdam, katrai kustībai - un kad atceros, ka senāk tā nebija, tad man liekas - nu jā, tas bija kādreiz, tas ir sen pagājis. Bet klausoties Ragnas vārdos es pēkšņi atskārtu, ka tas tā ir vēl tagad, vēl šodien! Nekas nav grozījies! Pasaule tikpat auksta un vienaldzīga, laudis tikpat truli un pašmīlīgi - un jauna mākslinieka karstā sirds nevienam nav vajadzīga.

Teodors: Tā nu gluži nav. Es Ragnai gribēju pavērt ceļu.

Ilona: Jā? Un ko tu no viņas par to prasīji?

Teodors: Es... nekā, es...

Ilona: Teodor!... Reiz bija kāda cita meitene, tāda pati kā Ragna. Un kāds slavens, varens režisors. Viņš arī nekā neprasīja. Bet viņš sagaidīja! Un meitene to zināja. Viņai likās, ka tam tā jābūt. Viņa domāja, ka tā jākalpo mākslai. Viņš arī skaisti runāja par mākslu un mīlestību...

Teodors: Ilona - vai tu runā par sevi? Un mani?

Ilona: Jā, Teodor.

Teodors: To tu man nekad neesi teikusi.

Ilona: Nē.

Teodors: Kāpēc?

Ilona: Tāpēc, ka negribu to atcerēties. Tāpēc, ka gribēju to aizmirst. Jo vēlāk viss kļuva citādi... Es jau biju aizmirsusi - tik pilnīgi, kā kad tas nekad nebūtu bijis. Bet nu, kad Ragna - - (Viņa aizklāj seju rokām.)

Teodors (pieiet viņai klāt): Ilona... ja tas tevi sāpina... nerunāsim par to. Lai tas paliek.

Ilona (pēc klusuma brīža): Teodor... kāpēc mums nav bērnu?

Teodors: Nu, kādēļ tu atkal? Mēs taču par to esam runājuši. Tu zini.

Ilona: Bet ja mums pašiem nav bērnu, un nevar būt - kas tad mums ir viņu vietā? Vai tie nav viņi, visi jaunie, kas mācas, cīnās, ilgojas un cer? Vai tie nav mūsu bērni, Teodor? Tie ar straujām asinīm un jaunām sirdīm. Kas grib visu atdot savu ilgu labā, kam sirdis deg nepacietībā - kas nāk pie mums un lūdzas un gaida, lai tiem palīdzam. Es skatījos Ragnā un domāju: tā varētu būt mana meita. Viņa ir mana meita, Teodor! Citas man nav.

Teodors: Ragna - tava meita -?

Ilona: Teodor... ko mēs esam darījuši viņu labā? Kā mēs viņai esam palīdzējuši?

Teodors: Es... vismaz mēģināju viņai palīdzēt.

Ilona: Kā meitai?

Teodors: Hm... nu, tieši meita viņa man tomēr nav.

Ilona: Tu maldies, draugs. Tu apmāni pats sevi. Tā nav palīdzība. Tu vairs neesi jauns. Tu jūties noguris un meklē pie viņas atbalstu. Tu no viņas sagaidi ierosmi un jaunu sparū. Vai tā nav? Tu pats tā teici.

Teodors: Ja tev tā tīk... Iznāk taču apmēram tas pats.

Ilona: Nē, draugs, nē. Tas nav tas, ko viņai vajag. To vajag tikai tev.

Teodors: Un tu? Vai tu domā, ka esi viņai palīdzējusi?

Ilona: Paklausies. Tu nesen vēl solījies ar Ragnu aizbēgt. Tu man ar to draudēji. Tā taču bija, vai ne? Ja viņai izrādē neveiktos. Es jau zināju, ka no tā nekas neiznāks. Redzi, tu nekur neesi aizbēdzis. Un neaizbēgsi. Ja tu tiešām to gribētu, tu tagad būtu pie viņas. Bet tu esi te. Pie manis.

Teodors: Ceru, ka tas nav pārmetums?

Ilona: Nē, nē. Bet vai nav savādi? Kā tas iznācis? Mēs esam apmainījušies lomām. Man liekas, es varētu ar Ragnu aizbēgt. Jā - varbūt jau esmu aizbēgusi, Teodor!

Teodors: Atpakaļ jaunībā? Tā tu laikam gribi teikt?

Ilona: Jā, viņai līdzī.

Teodors: Vai tikai tu pati nemaldies? Varbūt tu viņai šovakar esi nodarījusi vairāk ļauna nekā laba.

Ilona: Nē! Nē!

Teodors: Viņa piedzīvos lielu neveiksmi.

Ilona: Un kas par to? Kā tu to nesaproti? Tikai mums tā liekas tragedija, ne viņai. Viņa nemaz negrib, ka viņu balsta un bīda. Viņa grib brīvību! Viņa grib dzīvot un cīnīties. Par savu dzīvi, savu mākslu! Lai nāk vislielākā neveiksme! Es būšu pie viņas. Es viņai mācīšu spītēt un ticēt sev. Es viņai teikšu, kāda svētība ir neveiksmēs. Es to zinu! Es viņai mācīšu, kā deviņreiz jāzaudē, lai desmito reiz uzvarētu. Kā man tagad - šai brīdī - gribētos būt pie viņas! Par spīti visām jūsu intrigām un tenkām!... Zini ko?... Es braukšu uz teātri. Es gribu viņu redzēt - tūlī.

Teodors (paskatās pulkstenī): Tā būtu veltīga varonība. Izrāde jau būs beigusies.

Ilona: Tiešām?... Žēl... Man tā gribētos zināt, kā viņai gājis.

Teodors: To tu diezgan drīz dzirdēsi. Vēlākais rīt.

Ilona: Es negribu gaidīt līdz rītam. Vai tu nevarētu piezvanīt uz teātri?

Teodors (parausta plecus): To nav grūti iedomāties. Bet ja tu vēlies... (Pie aparāta, uzgriež numuru, klausās)... Neatbild. Birojā vairs neviena nav.

Ilona: Pamēģini gērbtuves.

Teodors (uzgriež citu numuru, klausās): Klusums... Neatbild... Vai nav savādi? Aktieriem taču jābūt gērbtuvēs. Skatuves strādniekiem jābūt tuvumā... Kur viņi palikuši? Kāpēc neviens neatbild?... (Noliek klausuli.)

Ilona (piecēlusies, skatuves vidū, grūti valdamā priekā): Tu nesaproti, Teodor? Tu nezini, ko tas nozīmē?

Teodors: Nē. Es nesaprotu. Viņiem jābūt tur --

Ilona: Viņi ir tur, visi! Viņi nedzird, ka tālrunis zvana! Viņi nedzird, Teodor!

Teodors: Tu domā -- --?

Ilona: Jā, draugs. Es zinu.

(Zvana tālrunis.)

Teodors (pie aparāta): Klausos. Jā... Nē, tikai pirmo cēlienu... Man vajadzēja būt mājās... Nu, kā?... Ko jūs sakāt! Jau otrā cēlienā... Tiešām?... Nepieredzēti panākumi... ovācijas... ārkārtīga sajūsma... Tas nu tiešām... Jā, protams, es zināju, citādi nebūtu viņu ieteicis, bet... tas tomēr mani drusku pārsteidz... Paldies... Patīkami dzirdēt... Sakait, vai nevarētu viņu palūgt pie tālruna? Jā, Zāles jaunkundzi... Tā? Jau projām? Žēl... Nē, nekas sevišķs - gribēju tikai viņu apsveikt. Paldies, ka piezvanījāt. Ar labvakaru. (Noliek klausuli, brītiņu stāv kā apmāts.)

Ilona: Kas zvanīja?

Teodors: Direktors!

Ilona: Nu?

Teodors: Izrādei bijuši ārkārtīgi panākumi! Pirmajā cēlienā - nu, es tev jau stāstīju. Bet sākot ar otro viss pilnīgi pārvērties. Tik izdevusies izrāde teātri sen neesot piedzīvota.

Ilona: Un Ragna?

Teodors: Ragna bijusi tieši brīnišķīga. Trešajā cēlienā aplausi trīs reizes pārtraukuši izrādi. Un monologa laikā -- nē, es nemaz to nevaru izteikt... Saki, vai esmu nomodā vai sapņoju?

Ilona: Draugs, tu nupat esi pamodies.

Teodors: Direktors man izteica komplimentus par jauna, liela talanta atklāšanu! Vai tu to vari iedomāties? Pateicās man par labo padomu... Pilnīgi pārvērties, pavissam cits cilvēks! Runāja tā, it kā nekas nebūtu noticis. It kā mēs būtu labākie draugi pasaulē. Viņš jau visu aizmirsis!

Ilona: Kā es to būtu gribējusi redzēt!

Teodors: Es lūdzu, lai pasauca Ragnu pie tālruņa, bet viņas tur vairs nebija. Direktors teica, viņa tūlīn pēc izrādes aizbraukusi. Tādā steigā, kā kad bēgtu no aplausiem. Neviens pat nepaguvis viņu apsveikt.

(Ragna aizsūsusies ieskrej istabā. Viņai rokās nedaudz ziedu.)

Ilona (izstiepj rokas): Ragna!

(Abas sievietes apskaujas un ilgi nelaiž viena otru vaļā.
Ragna raud.)

Ragna: Veldes kundze... mīļā Veldes kundze!...

Ilona: Mana meitene... Es tā priecājos tev līdzī.

Ragna: Kā es jums lai pateicos? Jūs nebaidījāties - jūs man ticējāt!... Neviens cilvēks man nav darījis tik daudz laba kā jūs...

Ilona: Es nekā neesmu darījusi. Bet - varbūt vēl varēšu kaut ko darīt.

Ragna: Un es biju tik ļauna... tik nejauka... man tāds kauns!

Ilona: Par ko? Es esmu visu aizmirsusi. Nerunāsim par to. Atliksim to līdz nākamai reizei - kad mums atkal būs jāpīvējas. Par kādu lomu - vai ko citu. Mēs taču tagad būsim sīvas sacensones.

Teodors: Vai atļauts apsveikt mūsu teātra jauno zvaigzni? Mēs jau dzirdējām par taviem panākumiem, Ragna.

Ragna: Un jūs, Veldes kungs! Vai jūs man varat piedot... un aizmirst visas tās aplamības, ko es sarunāju?

Teodors (jokodams): Piedot - varbūt. Būs vien jāpiedod. Bet aizmirst? Nekad. Tik daudz patiesības par sevi vienā reizē nekad nebiju dzirdējis.

(Pie durvīm nedroši, vilcinādamies parādās Austris Lukstiņš ar lielu rožu klēpi rokās.)

Ragna (sniedz savas puķes Ilonai): Nemiet šos ziedus, Veldes kundze... Tie ir jūsu.

Ilona: Nē, Ragna, nē. Es nevaru tos ņemt. Tie ir tavi pirmie ziedi.

Ragna: Tie ir jūsu! Es tos tikai saņēmu jūsu vietā.

Ilona: Paturi vien, Tie ir tik skaisti!

Ragna: Varbūt tikai vienu, ja atļaujiet... piemiņai... vienu mazu ziedu. Vairāk man nevajag.

Teodors: Man liekas, tev būs vairāk. Nupat pionicis jauns sūtījums.

Austris: Atvainojiet, lūdzu... es nokavējos... ~~teātri viņas vairs nobija...~~ Man teica, ka viņa atbraukusi šurp... Ragna, es tev atnesu --

Ragna: O, viņš!... Es ar viņu negribu runāt. Sakiet viņam, ka man viņa ziedu nevajag.

Austris (izmisumā): ^{Tad} ~~Tad lai tie saviet!~~ Es tos izmetīšu uz ielas. Lai tos samini!

Ilona: Tik brīnišķīgas rozes! Ragna, vai tu gribi, lai tās samini? ļauj taču, lai viņš tās aiznes uz tavu dzīvokli.

Ragna: Nu labi... lai aiznes. Bet tikai līdz durvīm.

Ilona (aizkustinājumā): Vai jūs neesat smieklīgi! Smieklīgi un mīli... (Ieklepojās.) Teodor, tu nemaz nebūsi pārspīlējis. Es tiešām esmu - drusku aizsmakusi.

Teodors: Man liekas, jums pēdējais laiks posties uz māju pusi. Bērniem jau sen laiks gulēt.

Ragna: Es šonakt negribu iet mājās. Man gribas staigāt pa ielām un dziedāt.

Austris: Ragna, atļauj man tevi pavadīt. Lūdzu! Man tev kaut kas jāsaka. Kaut kas ļoti svarīgs.

Ragna: Tā? Hm!... Tikai neaizmirsti - es ar tevi nerunāšu. Tu vari runāt, bet es ar tevi nerunāšu.

Ilona: Atnāc rīt atkal, Ragna. Es tevi gaidīšu.

(Ragna un Austris aiziet.)

Teodors: Viņi ir projām... Šis zenķis! Šis nekaunīgais zenķis. Ko viņš panāca ar nekaunību. Un rozēm - par manu naudu pirktām rozēm!...

Ilona (sappaini): Un tā es viņai atdevu savu skaisto lomu... Man tomēr drusku sāp. Nu jau es to vairs atpakaļ nedabūšu...

Teodors: Zini ko? Man gan liekas, to tu nevienam neesi atdevusi. Savu skaitto
lomu - to tu šovakar tēloji pati.

Iļona: Tu tā domā?

(P r i e k š k a r s)

*****

To man šķiet gan
beidz to gūto

Piezīmes par dekoratīvo ietērpu

Lugu iespējams izrādīt ar visvienkāršāko skatuves iekārtu -- vienas istabas dekorācijām, vai pat draperijās ar dažām nepieciešamām mēbolēm.

Ja var atļauties vairāk, vēlams gaumīga, mākslinieciska istabas iekārta, un dibenplānā ļoti liels, balkonveidīgs logs, pa kuru redzama Rīgas panorāma. Pieņemot, ka dzīvoklis atrodas kāda Elizabetes ielas nama augšstāvā, pa logu redzams Vēmanes parks un aiz tā Iekšpilsēta ar torņu siluetiem.

Skats aiz loga var mainīties nokrāsās un apgaismojumā. Piem., pirmajā ainā -- pilsēta rīta saulē, trešajā -- pelēkā, mākoņainā dienā, ceturtnajā ainā -- saulei rietot, un pēdējā -- pilsēta naktī, zilos toņos ar tālām ugunīm.